

ע"פ 485/15 - מיכל אלוני נגד מדינת ישראל

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים פליליים

ע"פ 485/15

לפני:

כבוד השופט נ' הנדל
כבוד השופט א' שהם
כבוד השופט מ' מזוז

המערערת:

מיכל אלוני

נ ג ד

המשיבה:

מדינת ישראל

ערעור על גזר דינו של בית המשפט המחוזי מרכז-לוד, בתפ"ח 9816-12-10, מיום 29.12.2014, שניתן על ידי כב' הרכב השופטים: ר' לורך - סג"נ; צ' דותן; ו-ע' וינברג-נוטוביץ

תאריך הישיבה:

כ' בטבת התשע"ז (18.01.17)

בשם המערערת:

עו"ד אורית חיון; עו"ד דין כוכבי

בשם המשיבה:

עו"ד נורית הרצמן

פסק-דין

השופט א' שהם:

1. לפנינו ערעור על גזר דינו של בית המשפט המחוזי מרכז-לוד (כב' הרכב השופטים: ר' לורך - סג"נ; צ' דותן; ו-ע'וינברג-נוטוביץ), בתפ"ח 9816-12-10, מיום 29.12.2014, במסגרתו הוטלו על המערערת שני עונשי מאסר עולם מצטברים, בגין ביצוע שתי עבירות רצח. המדובר באחד מן המקרים הקשים והבלתי נתפסים, האכזריים, ומעוררי החלחלה, שבו נטלה המערערת את חייהן של שתי בנותיה הקטינות, בשר מבשרה, לאחר שחנקה אותן למוות באמצעות גרב, בזו אחר זו.

2. המערערת הורשעה, על יסוד הודאתה, ברצח בכוונה תחילה של שתי בנותיה. טרם שנגזר דינה, ביקשה המערערת, באמצעות באת-כוחה, עו"ד אורית חיון, כי תושת עליה ענישה מופחתת, לפי סעיף 300א(א) לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן: חוק העונשין או החוק). בית משפט קמא דחה את בקשת המערערת לענישה מופחתת, ולאחר מכן, במסגרת גזר דינו, השית על המערערת שני עונשי מאסר עולם מצטברים. בנוסף, חויבה המערערת בתשלום פיצוי בשיעור של 500,000 ₪ לבעלה ואביהן של המנוחות, מר עמוס אלוני (להלן: עמוס); ובתשלום פיצויים לבנו ובתו של עמוס מנישואיו הקודמים, בסך 100,000 ₪ לכל אחד.

3. חלקו העיקרי של הערעור שלפנינו נסב על החלטתו של בית משפט קמא, מיום 17.9.2014, בגדרה נדחתה בקשתה של המערערת להחיל על עניינה את חריג הענישה המופחתת לעונש מאסר עולם חובה, לפי סעיף 300א(א) לחוק העונשין (להלן: ההחלטה). לצד זאת, משיגה המערערת גם על חומרת העונש אשר נגזר עליה.

עובדות כתב האישום שהוגש נגד המערערת

4. נגד המערערת הוגש כתב אישום, אשר ייחס לה ביצוע שתי עבירות של רצח בכוונה תחילה, לפי סעיף 300א(2) לחוק העונשין. מעובדות כתב האישום עולה, כי בתקופה הרלוונטית לכתב האישום התגוררה המערערת ביחד עם בעלה עמוס ושתי בנותיהן המשותפות, נטלי (קטינה, ילידת 2004) (להלן: נטלי) ורוני (קטינה, ילידת 2006) (להלן: רוני), יהי זכרן ברוך, בחדר אחד (להלן: החדר), בדירה השייכת לאמה של המערערת ברעננה. בחדרים אחרים בדירה התגוררו, אדל, אמה של המערערת, ודניאל, אחיה של המערערת (להלן: דני). מכתב האישום עולה, כי המערערת סבלה לאורך שנים מדיכאון, אשר בגינו טופלה בבית החולים "שלוותה", טיפול שבמסגרתו אף קיבלה תרופות נוגדות דיכאון, אותן חדלה המערערת ליטול, ביוזמתה, במחצית שנת 2010, או בסמוך לכך. עוד נטען בכתב האישום, כי לאור סירובה של המערערת ליטול את התרופות, חרף הפצרותיהם של בני משפחתה, התערערו יחסיה של המערערת עם. בכתב האישום נמסר בנוסף, כי על רקע תפקודה הלקוי של המערערת בכל הנוגע לטיפול בבנותיה, טופלה המשפחה על ידי שירותי הרווחה. ביום 7.11.2010, ערכה עובדת סוציאלית ביקור בית בבית המשפחה, אשר במהלכו נמסר למערערת, כי ביום 21.11.2010, צפויה להתכנס ועדה אשר תדון באפשרויות הטיפול השונות בשתי הבנות, ובמשפחה בכללותה.

ביום 10.11.2010, בסמוך לשעה 06:40, עזב עמוס את הדירה והלך למקום עבודתו, ובסמוך לשעה 08:00, עזבה גם אמה של המערערת את הדירה. בדירה נותרו המערערת ושתי בנותיה, אשר ישנו בחדר אחד, ודני ששהה

בחדר אחר בדירה. בבוקר זה, כפי שארע בימים נוספים קודם לכן, המערערת לא שלחה את בנותיה למסגרות החינוכיות. בשעה 09:42, לאחר שעמוס התקשר מספר פעמים לטלפון של המערערת, והיא לא ענתה לשיחותיו, התקשר עמוס לטלפון שהיה בדירה, ונענה על ידי דני. עמוס ביקש מדני לבדוק האם שתי הבנות הלכו לבית הספר ולגן. דני ניגש אל קרבת דלת החדר, הקשיב לקולות שבקעו מבעד לדלת מבלי לפתוח אותה, והשיב לעמוס כי הוא שומע את הבנות, וכי הן עודן בבית.

זמן קצר לאחר מכן, לפי הנטען בכתב האישום, גמלה בליבה של המערערת החלטה להמית את שתי בנותיה. המערערת אחזה גרב בידה וניגשה אל רוני, אשר ישבה על אחת המיטות בחדר, ובעודה עומדת מול רוני, כרכה והידקה המערערת את הגרב סביב צווארה, וחנקה את רוני למוות. זאת, לנגד עיניה של בתה השנייה, נטלי, אשר שכבה על המיטה הסמוכה בחדר ובכתה. מיד לאחר מכן, ניגשה המערערת אל נטלי, וחנקה גם אותה על ידי כריכת הגרב והידוקה סביב צווארה של נטלי. לאחר מעשים אלו, השכיבה המערערת את גופותיהן של שתי הבנות על מיטתה שלה, זו לצד זו, וכיסתה אותן בסדין עד לצוואריהן. עוד נטען, כי לאחר השעה 11:00, יצאה המערערת מן החדר, חלפה על פני חדרו של דני, אך לא פנתה אליו במילים ולא אמרה לו דבר. בשעה 13:10, התקשרה המערערת אל עמוס והודיעה לו כי היא חנקה את שתי הבנות למוות.

תשובת המערערת לכתב האישום

5. ביום 9.10.2011, מסרה ההגנה מענה מפורט לכתב האישום, במסגרתו הודתה המערערת בעובדות המפורטות בו, בכל הנוגע לאירועים אשר קדמו להחלטה להמית את שתי הבנות, תוך שהמערערת מציינת כי היא הפסיקה לקחת את תרופותיה, אך זאת שלא ביוזמתה, כי אם בשל מצבה הנפשי. יחד עם זאת, כפרה המערערת בסעיפי כתב האישום אשר התייחסו להחלטתה להמית את הבנות; במעשה ההמתה עצמו; ובמעשיה של המערערת לאחר מכן, וזאת בטענה כי היא אינה זוכרת דבר מיום האירוע.

לאור כפירתה של המערערת במעשה ההמתה עצמו, החל משפט הוכחות, במסגרתו נשמעה פרשת התביעה כולה. עם תחילת פרשת ההגנה, שנפתחה בעדותה של המערערת, ביום 7.6.2012, היא הודתה כי חנקה למוות את שתי הבנות, וטענה כי "כוח עליון", אותו כינתה גם בשם "שטן", הכריח אותה לבצע את המעשים (עמ' 279-281 לפרוטוקול הדיון בבית המשפט המחוזי). ביום 6.1.2013, לאחר שההגנה הציגה חוות דעת פסיכיאטרית לצורך ענישה מופחתת בלבד, ולא לעניין האחריות הפלילית, הודתה המערערת במיוחס לה בכתב האישום, הגם שהוסיפה פרטים שונים לנטען בכתב האישום, באומרה כי התיאור שבו אינו מדויק. באותו היום, הורשעה המערערת, על יסוד הודאתה, ברצח בכוונה תחילה של שתי בנותיה, וכאמור היא ביקשה כי תוחל עליה ענישה מופחתת.

ביום 14.1.2016, מסרה המערערת הבהרות באשר להודאתה בכתב האישום, בציינה, בין היתר, כי סבלה מדיכאון, שלישיתה היה דיכאון מג'ורי. לפיכך, החליט בית משפט קמא לשמוע את הראיות המתייחסות לטענת הענישה המופחתת, לפי סעיף 300א(א) לחוק, בטרם יכריע בעובדות שהיו עדיין שנויות במחלוקת.

החלטתו של בית משפט קמא בשאלת הענישה המופחתת - סעיף 300א(א) לחוק העונשין

6. ביום 17.9.2014, דחה בית משפט קמא, פה-אחד, את בקשת המערערת להחיל בעניינה את חריג הענישה המופחתת לעונש מאסר עולם חובה, בגין ביצוע עבירת רצח, בהתאם לסעיף 300א(א) לחוק העונשין. דחיית בקשתה של המערערת לענישה מופחתת, נסמכה בעיקרה על העדפת חוות דעתה של המומחית שמונתה על ידי בית המשפט, על פני חוות דעתו של המומחה מטעם ההגנה, ועל ראיות נוספות שנשמעו בבית משפט קמא, במהלך ניהול משפט ההוכחות, כפי שיפורט להלן.

עברה הפסיכיאטרי של המערערת

7. במהלך שמיעת הראיות, טרם שניתנה הכרעת הדין בעניינה של המערערת, הגישו הצדדים בהסכמה, מסמכים רבים אשר בהם תועדו הטיפולים הפסיכיאטריים שעברה המערערת לאורך חייה, וזאת חלף העדת הרופאים שערכו את המסמכים. להלן הפרטים העיקריים העולים ממסמכים אלה:

א. בין השנים 1995-2006, טופלה המערערת במרפאתו הפרטית של ד"ר דוד אלטמרק. המערערת הגיעה לד"ר אלטמרק לראשונה, ביום 2.5.1995, לאחר שאביה נפטר ביום 6.3.1995. בטווח השנים האמור, בדק ד"ר אלטמרק את המערערת כ-11 פעמים. המעקב והטיפול במסגרת טיפוליו של ד"ר אלטמרק לא התבצעו בצורה סדירה, והרשימות משנים אלו (ת/85ב) הינן חלקיות בלבד. בית משפט קמא הדגיש, כי ד"ר אלטמרק לא הובא לעדות מטעם הצדדים, וזאת חרף מספר דחיות שביקשה ההגנה כדי לזמן את ד"ר אלטמרק למתן עדות, בעניין בקשתה של המערערת לענישה מופחתת. יחד עם זאת, ד"ר אלטמרק מסר הודעה במשטרה, אשר הוגשה בהסכמת הצדדים, עוד טרם מתן הכרעת הדין בעניינה של המערערת. בהודעה זו, ציין ד"ר אלטמרק כי לפי התרשמותו מן התייעוד הרפואי שערך, במסגרת טיפוליו במערערת, המערערת סבלה בתקופה האמורה מ"התקפים דכאוניים בעלי אופי אנדוגני, לא פסיכוטי, ללא מחשבות שווא, שמתלבשים על אישיות ברמת ארגון נמוכה, ללא עדות, בהסתכלות לעבר, למחלה ביפולארית, לפסיכוזה ממשית" (ת/85א). במסגרת ההודעה שמסר במשטרה, לא נשאל ד"ר אלטמרק, האם להבנתו המערערת סבלה מ"הפרעה נפשית חמורה" או האם סבלה מדיכאון מג'ורי?

ב. במהלך השנים 2007-2009, טופלה המערערת בבית חולים שלוותה, על ידי מספר רופאים שונים, ומסמכים המתעדים את הטיפולים שעברה הוגשו גם הם בהסכמת הצדדים (ת/86 ו-ת/87). הרופאה שטיפלה במערערת בתחילה, היתה ד"ר לימור גורן. בית משפט קמא ציין, כי בבדיקה הראשונה שנערכה למערערת, כתבה ד"ר גורן, כי בהתאם לדיווחה של המערערת, כ-10 שנים עובר למועד בדיקה זו, לאחר שאביה של המערערת נפטר, סבלה המערערת מאפיזודה דיכאונית מג'ורית. קוד האבחנה שנרשם אז (F32), נשמר במשך הטיפולים הנוספים שעברה המערערת, ובהמשך נוספה לו אבחנה נוספת של הפרעת אישיות ללא פירוט ספציפי. ד"ר גורן לא זומנה לחקירה, וחלף זאת הגישו הצדדים בהסכמה מכתב שכתבה ד"ר גורן (ת/93), ממנו עלה כי השיפוט החברתי הלקוי של

המערערת, אופייני לאנשים הסובלים מהפרעת אישיות גבולית, ואין מקורו בבעיה פסיכוטית, אלא במגבלה רגשית. בשלב מאוחר יותר, טיפל במערערת רופא נוסף, בשם ד"ר עידו לוריא, שהודעתו במשטרה נמסרה בהסכמת הצדדים תחת עדותו בבית המשפט (ת/89). בהודעה זו נאמר, כי במפגש הראשון עם המערערת התרשם ד"ר לוריא כי היא נמצאת במצב דיכאוני קל עד בינוני, ובהמשך הפנה אותה לטיפול בדרמה תרפיה. בית משפט קמא ציין, כי שני הרופאים הללו לא נשאלו באופן מפורש על קיומה של "הפרעה נפשית חמורה" אצל המערערת.

חוות דעת המומחים

8. טרם שניתנה הכרעת הדין בעניינה של המערערת, הפנה אותה בית משפט קמא אל הפסיכיאטרית המחוזית בלשכת הבריאות במחוז מרכז, לצורך עריכת חוות דעת, לעניין אחריותה הפלילית של המערערת וכשירותה לעמוד לדין. חוות הדעת (ת/92) נערכה על ידי הפסיכיאטרית המחוזית, ד"ר מרילנה לבן, בשיתוף סגן הפסיכיאטרית המחוזית, ד"ר רוני שרף, לאחר שהשניים נפגשו עם המערערת ובדקו אותה בשלושה מועדים שונים (14.11.2010, 9.2.2011, ו-21.2.2011). מסקנתם של ד"ר לבן וד"ר שרף היתה, כי המערערת סובלת מהפרעות בשני צירים, "הפרעת אישיות המשתייכת לקלסטר B, עם קווים נרציסיסטים בולטים, והפרעת הסתגלות מעורבת דיכאונית חרדתית". עוד נאמר, כי אף שבעברה של המערערת תועדו מצבים דיכאוניים מג'וריים, ובשנת 1996 אף עלה חשד לקיום מצב פסיכוטי, הרי שבבדיקות הפסיכיאטריות שנערכו למערערת, בסמוך למועד ביצוע המעשים, "לא נמצאה עדות לקיום מחלת נפש במובנה המשפטי (פסיכזה). קרי, לא נמצאה עדות לקיום תכנים פסיכוטיים ו/או תכנים דיכאוניים מג'וריים". לבסוף, נאמר כי מעשיה של המערערת "אינם נובעים ממחלת נפש אלא מדפוסי אישיותה הבסיסית", וכי היא ברת אחריות פלילית וכשירה לעמוד לדין.

9. מטעם ההגנה הוגשה חוות דעת פסיכיאטרית, שנערכה על ידי ד"ר גיא אור, מומחה בפסיכיאטריה. לצורך הכנת חוות דעתו, נפגש ד"ר אור עם המערערת 3 פעמים, ונעזר בתיעוד הרפואי מבדיקות קודמות שנערכו למערערת. בהתייחס לפגישתו הראשונה עם המערערת, מיום 4.6.2012, ציין ד"ר אור כי המערערת התנהגה באופן מניפולטיבי ושיתוף הפעולה עמו היה חלקי. בפגישה זו, תיארה המערערת "תכני שווא, לפיהם [היא] נרדפת על ידי שטן שהוא כוח עליון", תיאור שהוערך על ידי ד"ר אור כלא אמין, משלא נמצאה לו תמיכה בהתנהגותה של המערערת במהלך הבדיקה. אשר לבדיקה השנייה, מיום 27.8.2012, ציין ד"ר אור כי המערערת לא תיארה הפרעות פסיכוטיות כלשהן, ואולם, כאשר היא נשאלה על השטן, היא טענה שלפעמים היא שומעת אותו גם בכלא. בפגישה השלישית, מיום 31.10.2012, טענה המערערת כי היא אינה זוכרת את שארע, וכי היא אינה מסוגלת לדבר על הרצח ("הכל שחור [...] יש בלק אאוט").

בהתבסס על התרשמותו מן התיעוד הרפואי שמסר ד"ר אלטמרק, ומהתיעוד הרפואי מהבדיקות שנערכו למערערת בבית חולים שלוותה, קבע ד"ר אור, כי במהלך השנים 1995-2009, סבלה המערערת מ"הפרעה דיכאונית מג'ורית חוזרת". עוד ציין ד"ר אור, כי מכיוון שמדובר ב"הפרעה שהיא בעלת אופי התקפי", היו תקופות שבמהלכן הייתה המערערת תחת "רמיסיה" (הפוגה), ולכן, השאלה הרלוונטית היא, האם המערערת סבלה מתסמינים דיכאוניים בתקופה הסמוכה למועד האירוע ובמהלכו, ואם כן, באיזו עוצמה? לאור התרשמותו של ד"ר אור מדיווחיה של

המערערת עצמה; מתיעוד שמסרה מחלקת הרווחה בעיריית רעננה, מהתקופה הסמוכה לאירועים; מהודעותיהם של עמוס וגרושתו, אשר נמסרו במשטרה לאחר האירועים; ומתיעוד הבדיקות הפסיכיאטריות שנערכו למערערת ביממה שלאחר אירוע הרצח, העריך ד"ר אור, כי המערערת סבלה "בתקופה הסמוכה לאירועים הנדונים ובמהלכם, מהחמרה דיכאונית, העונה על הקריטריונים הנדרשים לאפיזודה דיכאונית מג'ורית", וזאת בעוצמה "קלה-בינונית". ד"ר אור הבהיר, כי הפרעה זו, כשלעצמה, אינה עולה כדי "הפרעה נפשית חמורה" לפי סעיף 300א(א) לחוק. ואולם, המערערת סבלה גם מ"הפרעת אישיות קשה, ברמת ארגון גבולית נמוכה ועם יכולת נמוכה ביותר להתמודד עם דרישות החיים הבוגרים בכל מישורי החיים", אשר מתאימה, לעמדתו של ד"ר אור, "להגדרה של 'הפרעה נפשית חמורה' בלשון החוק". על כל פנים, השילוב בין שתי ההפרעות, מהן סבלה המערערת, יצר, לגישתו של ד"ר אור, מצב נפשי העונה להגדרה של "הפרעה נפשית חמורה".

בהמשך חוות דעתו ציין ד"ר אור, כי מצב רוחה של המערערת ביום הרצח היה דיכאוני, והיא סבלה מתחושות של ייאוש וחוסר מוצא. לאחר זאת, נתן ד"ר אור את דעתו למספר מניעים משוערים לביצוע הרצח, והצביע על קשיים בקבלתם כמניעים אפשריים. לאור זאת, העריך ד"ר אור, כי מעשיה של המערערת לא היו מתוכננים, אלא היו "מעשים אימפולסיביים, הקשורים ונובעים מגירוי פנימי, על רקע ההפרעות הנפשיות", מהן סבלה המערערת. לבסוף, סיכם ד"ר אור, כי "סביר להניח" שכושרה של המערערת להימנע מעשיית הרצח נפגע; ואף "ייתכן מאוד" שכושרה להבין את הפסול במעשים נפגם במידה ניכרת.

10. לבקשתו של בית משפט קמא, ערכה ד"ר לבן, ביום 4.3.2013, חוות דעת משלימה, במסגרתה התייחסה לאמור בחוות דעתו של ד"ר אור. בחוות דעתה המשלימה חלקה ד"ר לבן על מסקנתו של ד"ר אור, לפיה המערערת סבלה ממצב דיכאוני מג'ורי בחומרה קלה-בינונית. ד"ר לבן הטעימה, כי האפיזודות הדיכאוניות אצל המערערת, התפתחו תמיד "בעקבות גורמי דחק ואירועי חיים אובייקטיביים", וכי התסמינים שתוארו אינם בעוצמה של מצב דיכאוני מג'ורי. לפיכך, חזרה ד"ר לבן על קביעתה, לפיה המערערת "סובלת מהפרעת הסתגלות כרונית בעלת מאפיינים דיכאוניים וחרדתיים (DSM -IV - 309.28)". עוד הוסיפה ד"ר לבן וציינה, כי גם אם תתקבל הערכתו של ד"ר אור בדבר קיומם של מצבי דיכאון מג'וריים בחומרה קלה-בינונית, ללא מאפיינים פסיכוטיים, הרי שמצבים אלה אינם עונים להגדרה של הפרעה נפשית חמורה. בכל הנוגע להפרעת האישיות ממנה סבלה המערערת, ציינה ד"ר לבן כי היא אינה חלוקה על אבחנתו של ד"ר אור, לפיה מדובר ב"הפרעת אישיות בעלת ארגון גבולי עם קווים נרציסיסטיים בולטים". ואולם, ד"ר לבן אינה מסכימה עם קביעתו של ד"ר אור, לפיה היו "חסרים בהפנמת הכללים לגבי המותר והאסור עד כדי הפרעה בשיפוט" אצל המערערת.

אשר למצבה הנפשי של המערערת בעת ביצוע המעשים, ציינה ד"ר לבן, כי בבדיקות שנערכו למערערת בסמוך למועד האירוע, ובבדיקות נוספות שנערכו לה מאז, לא נמצאו עדויות לקיומה של הפרעה דיסוציאטיבית; לקיום מחלת נפש במובנה המשפטי (קרי, פסיכוזה); או לקיום תכנים דיכאוניים מג'וריים. ד"ר לבן חלקה בנוסף, על הטענה כי מעשיה של המערערת היו אימפולסיביים, מסוג Acting Out, שכן לדידה של ד"ר לבן, המעשים "הצריכו פעולות מחושבות ומורכבות יותר ופרק זמן ארוך יותר על מנת לסיים את המיוחס" למערערת. עוד הדגישה ד"ר לבן, כי כושר השיפוט של המערערת הוגדר כתקין בכל מהלך בדיקותיה. כמו כן, סברה ד"ר לבן, כי העובדה שלא נצפתה הידרדרות במצבה הנפשי של המערערת, חרף הימצאותה במצבי דחק חריגים וחמורים, כגון מות בנותיה, מעצרה, כליאתה, והחקירות שאותן עברה, מלמדת כי "כוחותיה הנפשיים הינם חזקים דיים". לאור האמור, קבעה ד"ר לבן כי המערערת לא סבלה

מהפרעה נפשית חמורה, עת ביצעה את מעשי הרצח, וכי היא היטיבה להבין את מעשיה, את הפסול שבהם, והייתה מסוגלת להימנע מעשייתם.

התייחסות בית משפט קמא לחוות דעת המומחים

11. בהחלטתו, העדיף בית משפט קמא את חוות דעתה של ד"ר לבן על פני חוות דעתו של ד"ר אור, וזאת מהנימוקים המפורטים להלן: ד"ר לבן שמרה והעבירה לעיון הצדדים את התרשומות שערכה במהלך שיחותיה עם המערער, בניגוד לד"ר אור, שלא שמר את דפי התרשומות שערך, במסגרת בדיקותיו; מעמדה של ד"ר לבן הינו של עדה מטעם בית המשפט, ולא של עדה מטעם אחד הצדדים, שכן היא מונתה על ידי בית משפט קמא, לשם מתן חוות דעת לעניין אחריותה הפלילית של המערער, עוד טרם הינתן הכרעת הדין; חוות דעתה של ד"ר לבן נערכה בהתבסס על שלוש פגישות עם המערער, כשהראשונה שבהן נערכה 4 ימים בלבד לאחר מועד הרצח, ושתי הפגישות הנוספות נערכו במהלך חודש פברואר 2011, ואילו ד"ר אור נפגש עם המערער 3 פעמים, "כשנה וחצי עד שנתיים לאחר הרצח"; כמו כן, נקבע כי מסקנותיה של ד"ר לבן עולות בקנה אחד עם מסקנותיהם של פסיכיאטרים נוספים שבדקו את המערער, בסמוך ליום מעצרה, בדיקות שיש לתת להן משקל נכבד בשל סמיכותן למועד ביצוע המעשים.

עוד התרשם בית משפט קמא, כי ד"ר אור בחר לפרש את הרישומים העולים מן התיעוד הרפואי בעניינה של המערער, לחומרה, ולהעריך אותם, "בכל מקום שניתן", באופן שיתאים לקיומו של דיכאון מג'ורי. בית משפט קמא התייחס בהחלטתו לשנים בהן, לשיטתו של ד"ר אור, חוותה המערער "אפיזודה דיכאונית מג'ורית" (1995, 1996, 2001, ו-2006), בקובעו כי ד"ר אור הגיע למסקנה האמורה, מבלי שעמד בפניו תיעוד, ולו בבדיקה אחת, של חמישה מתוך תשעת הסימפטומים הדרושים לפי מדריך ה-DSM (המדריך לסיווג ולאבחון פסיכיאטרי, מטעם איגוד הפסיכיאטרים האמריקאי), לצורך אבחון של אפיזודה כאמור. עוד ציין בית משפט קמא, כי ד"ר אור השמיט מחוות דעתו גורמי דחק רלוונטיים בכל מהלך השנים, שבגינם התסמינים עשויים להתאים גם להפרעת הסתגלות. בית משפט קמא התייחס בנוסף, לבדיקות שנערכו למערער בביה"ח שלוותה, מהן הסיק ד"ר אור כי בכל אחת מהשנים 2007-2009, המערער סבלה מאפיזודה דיכאונית מג'ורית נוספת. בית משפט קמא ציין, בהקשר זה, כי גם במסגרת בדיקות אלו לא פורטו חמישה סימפטומים כנדרש, וכי מחוות דעתו של ד"ר אור הושמטו גורמי דחק רלוונטיים, לכל תקופה. בנוסף, סבר בית משפט קמא, כי האבחנה המתועדת ברישומי ביה"ח שלוותה, לפיה המערער סובלת מדיכאון מג'ורי, נעשתה על סמך דברי המתלוננת עצמה, אשר דווחה כי "לפני כ-10 שנים סבלה מאפיזודה דיכאונית מג'ורית על רקע מות אביה", ומאז נרשמה אבחנה זו, שוב ושוב, על ידי הרופאים הנוספים שבדקו את המערער. על יסוד האמור, קבע בית משפט קמא, כי ביחס ל"כל אחת מהפעמים", בהן צוין בחוות דעת המומחה מטעם ההגנה, כי המערער סבלה מאפיזודה דיכאונית מג'ורית, לא נמצא בתיעוד הרפואי אבחון של חמישה סימפטומים כנדרש. הסימפטומים אשר תועדו, נמצאו על ידי בית משפט קמא כמתאימים יותר לאבחונה של המערער כמי שסובלת מהפרעת הסתגלות בעלת מאפיינים חרדתיים.

בהתייחס לדבריו של ד"ר אור, בנוגע להפרעת האישיית ממנה סבלה המערער, ציין בית משפט קמא, כי "הפרעת אישיות קשה, תתאפיין באשפוזים מרובים, מצבים פסיכויטיים, אובדנות קשה, ודיכאון פסיכויטי", מאפיינים שלא התקיימו בעניינה של המערער.

12. בית משפט קמא לא הסתפק בבחינת עדויותיהם וחוות דעתם של המומחים, אלא נתן דעתו גם להתנהלותה של המערערת לפני מעשי הרצח, במהלכם, ולאחריהם.

תחילה, נדרש בית משפט קמא להתנהלותה של המערערת במהלך חייה. בית משפט קמא הזכיר, כי המערערת סיימה שירות צבאי מלא; עבדה תקופות מסוימות בעבודות שונות; קיימה מערכות יחסים, ובהן מערכת היחסים הארוכה והמשמעותית עם עמוס; ולמדה רפלקסולוגיה במכללת תל חי ואף לימודי מחשב, אותם נאלצה להפסיק אך בשל הריונה עם נטלי. עוד ציין בית משפט קמא, כי מדבריו של עמוס ומעדויות נוספות, עלה כי המערערת דאגה לכך שהבנות יהיו מסודרות ומטופחות. לצד זאת, ציין בית משפט קמא, כי הבנות נעדרו מהמסגרות החינוכיות מעבר למקובל, וכי היו תקופות שבהן המערערת לא תפקדה כראוי; נותרה במיטתה שעות רבות; ונמנעה מלהכין אוכל חם לבנות. לסיכום, קבע בית משפט קמא, כי אף שתפקודה של המערערת "לא היה תמיד תקין בכל תחומי החיים", הרי שאין מדובר בעוצמה ובתקופה ממושכת, המלמדים על הפרעה נפשית חמורה, אלא מדובר בליקויים בתפקוד, אשר מתיישבים עם הפרעות שאובחנו אצל המערערת, ועם המצב הקשה של משפחתה.

בהמשך, בחן בית משפט קמא את התנהלותה של המערערת עובר לאירוע הרצח. שלושה ימים לפני מועד הרצח, ביקרה עובדת סוציאלית בבית המשפחה, בעקבות היעדרותה של נטלי ממועדונית, אליה היתה אמורה להגיע. על פי דיווח שמסרה העובדת הסוציאלית, היא יצאה מביקור זה "בהרגשה טובה", לאחר שהמערערת התעקשה כי נטלי תאכל את ארוחת הצהריים שהמערערת הכינה לה, ולאחר שהמערערת הביעה את נכונותה לסייע לנטלי בשיעורי הבית שלה, ולבלות עמה. יומיים עובר ליום הרצח, יצאה המערערת לטיול עם כיתתה של נטלי, כהורה מלווה, ומעדותה של מחנכת הכיתה עלה, כי המערערת לא התנהגה בצורה חריגה. בבוקר שלפני יום הרצח, התקשרה המערערת למחנכת כיתתה של נטלי, והודיעה כי נטלי תיעדר מהלימודים, מכיוון שהיא עייפה לאחר הטיול. לאור נתונים אלו, התרשם בית משפט קמא, כי בימים הספורים שקדמו לרצח, תפקודה של המערערת "היה אף תקין יותר מתפקודה הרגיל".

עוד עמד בית משפט קמא על התנהלותה של המערערת ביום הרצח. לדברי המערערת, במהלך עדותה השנייה בבית המשפט, מיום 7.4.2013, בבוקר יום הרצח, היא ניסתה להתאבד באמצעות כריכת חגורה מסביב לצווארה, תוך שהיא מסתרת מאחורי ארון שהיה בחדר, על מנת ששתי הבנות לא יראו אותה (עמ' 363-364 לפרוטוקול הדיון). עוד העידה המערערת, כי היא שקלה לקפוץ מחלון החדר, אך לא עשתה כן בשל כך שפחדה מגובה הדירה. לאחר מכן, עישנה המערערת סיגריה בתוך החדר, ולדבריה, היא לא יצאה למרפסת, בזמן העישון, כיוון שחששה להשאיר את בנותיה לבד. בית משפט קמא ראה בתיאור עובדתי זה חיזוק למסקנה לפיה כושר השיפוט והשליטה העצמית של המערערת לא נפגעו.

בהתייחס להתנהלותה של המערערת במהלך הרצח, עמד בית משפט קמא הגרסאות השונות שמסרה המערערת. בעדותה הראשונה בפני בית משפט קמא, מיום 7.6.2012, תיארה המערערת "שטן", שהכריח אותה, לטענתה, לרצוח את בנותיה. המערערת מסרה הסבר זה גם בפגישתה הראשונה עם ד"ר אור, והלה התרשם כי גרסה זו אינה אמינה, וכי המערערת ניסתה לזייף סימפטומים של הזיות. בית משפט קמא הטעים, כי אפילו במסגרת תיאור מגמתי זה, ניכרת

הבנה ובחירה מצידה של המערערת, שכן היא טענה כי לא רצתה לרצוח את הבנות; כי היא התחננה לשטן שיניח לה; כי היא ביקשה מהשטן שייקח את החיים שלה במקום את חייהן של הבנות; כי היא ניסתה להתאבד ללא הצלחה; וכי המערערת היא שבחרה את אופן ביצוע הרצח - בחניקה באמצעות גרב. במסגרת עדותה השנייה של המערערת בפני בית המשפט, המערערת טענה, אמנם, כי יש לה "בלק אאוט טוטלי" לגבי יום הרצח, אך הוסיפה, כי אם העידה בפעם הקודמת ששטן הכריח אותה לבצע את המעשים, הרי שזוהי האמת לאמיתה. בהמשך דבריה אף טענה המערערת, כי גם בכלא היא ראתה "את הלילית, וזו לא המצאה". עוד לדבריה של המערערת, בבוקר יום הרצח היא חשה בנוכחות השטן, ולכן צעקה בהיסטריה לדני, ואף יצאה מהחדר לחפש אותו, על מנת שיעזור לה. ואולם, תיאור זה אינו עולה בקנה אחד עם האמור בהודעתו של דני במשטרה (ת/81א), אשר הוגשה בהסכמת הצדדים תחת עדותו בבית המשפט, לפיה דני שהה בבית כל אותו בוקר, והמערערת אף פתחה את דלת חדרו, בסביבות השעה 11:00, ולא אמרה דבר, למרות שראתה אותו שם. בית משפט קמא התרשם בנוסף, כי התנהגותה של המערערת במהלך הרצח לא היתה אימפולסיבית או רגעית, שכן "מדובר באירוע שאינו קצר וכולל מספר שלבים הנלמדים מדבריה" של המערערת, במהלך חקירתה. לסיכומם של דברים, קבע בית משפט קמא, כי המערערת "ידעה את שעשתה, שלטה במעשיה, ולא ניתן לומר שהיתה פגיעה ניכרת ביכולת שיפוטה ושליטתה העצמית".

בית משפט קמא בחן בנוסף את התנהלותה של המערערת מיד לאחר הרצח. סמוך לשעה 11:00, ככל הנראה לאחר שחנקה את שתי הבנות, או לחילופין, לאחר שרצחה המערערת את רוני בלבד, יצאה המערערת מהחדר, פתחה את דלת חדרו של דני, וראתה אותו שם. לאחר מכן, חזרה המערערת לחדרה, ובמשך כשעתיים לא הזעיקה כל עזרה. בשעה 13:10, התקשרה המערערת לעמוס, וסיפרה לו כי היא חנקה את הבנות, דבר אשר מלמד, לגישת בית משפט קמא, כי המערערת "ידעה והבינה היטב את שעשתה, בניגוד להתנהגותה המגמתית והמניפולטיבית בהמשך, לפיה אינה זוכרת כלל את שהיה". בשעה 13:30, כשהגיעו השוטרים לדירה, המערערת ידעה לומר להם כי דני אינו קשור לאירוע, התנהגות המעידה על הבנתה של המערערת את הסיטואציה ואת אחריותה למעשים. עוד אמרה המערערת לשוטרים בזירת הרצח, "הרגשתי שנכנס בי שטן, לא ראיתי כלום [...] זו היתה אי שפיות זמנית", כשמדובר בטענה עליה חזרה המערערת פעמים נוספות בהמשך, ואשר, לפי התרשמותו של בית משפט קמא, הוכנה מבעוד מועד.

לאחר מכן, עמד בית משפט קמא על התנהלותה של המערערת במהלך חקירותיה במשטרה. בחקירותיה טענה המערערת, תחילה, כי אינה זוכרת מה קרה, אינה יודעת היכן שתי הבנות ומדוע נעצרה, וזאת חרף העובדה שביום הרצח הודיעה לעמוס בטלפון, כי היא רצחה את שתי הבנות. בשחזור הראשון שביצעה המערערת, עוד ביום הרצח, היא מסרה כי אינה זוכרת אם השתמשה באמצעי כלשהו לביצוע הרצח, ואילו בחקירה מאוחרת יותר, מיום 25.11.2010, ובשחזור השני שביצעה בזירת הרצח, ידעה המערערת לומר כי ביצעה את הרצח באמצעות גרב. במהלך חקירות נוספות שנערכו לה, לא שיתפה המערערת, לעיתים, פעולה, ולפעמים טענה כי ביצעה את הרצח ללא "כוונה תחילה", או שהייתה במצב של "אי שפיות זמנית". לאחר שבית משפט קמא נדרש גם לעדויות החוקרים שחקרו את המערערת, ואף צפה בתיעוד החקירות, נקבע כי המערערת היתה "מגמתית ומחושבת בתגובותיה, תשובותיה והתנהגותה", והפגינה זיכרון סלקטיבי.

אשר להתנהלותה של המערערת במהלך הבדיקות הפסיכיאטריות שנערכו לה, ציין בית משפט קמא, כי גם במהלך התנהגה המערערת באופן מגמתית, עת טענה כי אינה זוכרת את האירועים, וניסתה להציג מצג מחמיר של מצבה הנפשי. בבדיקה הראשונה, שנערכה בלילה שלאחר הרצח, בשעה 02:45, טענה המערערת כי אינה זוכרת את אירוע הרצח,

וכי הייתה ב"אי שפיות זמנית". במסגרת בדיקה מיום 14.11.2010, שיתוף הפעולה מצד המערערת היה חלקי, והיא טענה שעוקבים אחריה, "באופן רחני". בהסתכלות שנערכה למערערת בבית החולים נס ציונה, בין התאריכים 15-19.11.2010, נמשכה התנהגותה המגמתית של המערערת. המערערת התקשתה לחשב תרגילים מסוימים, הזיהם ברמת הקושי לתרגילים אחרים שביצעה בקלות, וטענה כי היא אינה זוכרת פרטים מכוננים באירועי חייה, אותם ידעה לתאר באופן ברור לאחר שלחצו עליה. בבדיקה מיום 9.2.2011, המערערת שיתפה פעולה, וסיפרה כי חשה "מחנק", בתקופה שקדמה לרצח, בשל החובות והבעיות שהיו למשפחתה; כי היא כעסה על עמוס שלא ישן בבית, לעיתים קרובות; וכי בלילה שקדם לרצח, כך מסרה המערערת, עמוס לא ישן בבית. בחלק מבדיקותיה של המערערת על ידי ד"ר אור, היא תיארה את ה"שטן" שכפה עליה לבצע את הרצח, תיאור שנמצא לא אמין גם לעמדתו של ד"ר אור, ובבדיקות אחרות טענה שאינה זוכרת את שארע.

בשלב מסירת עדויותיה של המערערת בבית המשפט, התרשם בית משפט קמא כי התנהגותה המגמתית והמניפולטיבית נמשכה. בעדותה הראשונה מסרה המערערת גרסה מפורטת, במסגרתה תיארה את השטן שהניע אותה לבצע את המעשים, תוך התייחסות מדויקת לדמותו ומראהו. לעומת זאת, בעדותה השנייה טענה המערערת שיש לה "בלאק אאוט", אך לאחר שנשאלה מפורשות לגבי השטן, היא נזכרה בו וציינה שחשה בשטן ושמעה אותו, אך לא ראתה אותו. בנוסף, במסגרת עדותה הראשונה טענה המערערת כי אינה זוכרת כיצד חנקה את שתי הבנות, וזאת על אף שבמועדים קודמים חזרה והדגימה כיצד ביצעה את המעשים. בהתייחס לגרסתה של המערערת בדבר השטן, אשר הכריח אותה, לטענתה, לרצוח את הבנות, ציין בית משפט קמא, כי עד לחקירתה הראשית כפרה המערערת בביצוע המעשים, ואף טענה נגד קבילותן של האמרות, במסגרתן הודאתה בביצוע הרצח. לפיכך, נקבע כי גרסתה של המערערת בנוגע לשטן, הינה גרסה כבושה ולא אמינה.

ראיות נוספות שעליהן ביסס בית משפט קמא את החלטתו, היו שקרים ואי דיוקים בגרסאות שמסרה המערערת. בעדותה השנייה בבית המשפט טענה המערערת, כי במהלך השנים היא ביקשה מספר פעמים שיאשפז אותה, אבל "הם לא ראו צורך". ואולם, מהתיעוד הרפואי עלה שהמערערת סירבה להתאשפז בעבר. בנוסף, המערערת הכחישה בעדותה את העובדה כי בבדיקתה בחדר המיון בביה"ח שלוותה, ביום הרצח, ציינה המערערת כי בלילה שקדם לרצח, עמוס יצא מהבית והיא אינה יודעת היכן הוא נמצא מאז. בית משפט קמא הבהיר, בהקשר זה, כי הרופאים בשלוותה לא היו יכולים לדעת מידע מסוג זה, אלמלא נמסר להם מפי המערערת. עוד חזרה המערערת פעמיים על גרסתה, לפיה בבוקר הרצח היא צעקה בפחד ובהיסטריה, בחיפושיה אחר דני, אך לא מצאה אותו. ברם, גרסה זו אינה מתיישבת עם הודעתו של דני במשטרה, כאמור לעיל.

בית משפט קמא בחן גם את תפקודה של המערערת בכלא, וציין כי מאז שנעצרה המערערת היא טופלה "בתרופות נוגדי דכאון, ומייצבי אפקט, הניתנות להפרעות אישיות, ולא למחלות פסיכוטיות". בתיעוד הרפואי שנמסר משירות בתי הסוהר נכתב, כי המערערת ביקשה מספר פעמים להתאשפז, ועלתה ההערכה כי היא מנסה להחמיר את מצבה, לקראת הדיונים המשפטיים בעניינה. לאור האמור, קבע בית משפט קמא, כי מצבה של המערערת במהלך מעצרה אינו מתיישב עם קיומה של הפרעה נפשית חמורה.

לסיכום, קבע בית משפט קמא, כי למערערת עמדו הכוחות הנפשיים הדרושים כדי להתמודד עם גורמי דחק

משמעותיים כגון מותן של שתי הבנות, וכן המעצר והחקירות שעברה; כי היו למערערת כוחות ויכולות להתארגן על מנת לפעול באופן מניפולטיבי ומגמתי בחקירות, בבדיקות בפני הפסיכיאטרים, ובעדויותיה בבית המשפט; וכי המערערת מציגה באופן לא אמין תסמינים, אשר יתאימו למחלה פסיכוטית. התנהגות זו, כך קבע בית משפט קמא, אינה מתיישבת עם קיומה של הפרעה נפשית חמורה עובר למועד הרצח, ובמהלכו.

13. למעלה מן הדרוש, התייחס בית משפט קמא גם לשאלת הקשר הסיבתי בין ההפרעה הנפשית ממנה סבלה המערערת לבין מעשי הרצח, ושלל קיומו של קשר סיבתי. לאחר שבית משפט קמא בחן מספר ראיות רלוונטיות, הוא קבע כי, אף שלא ניתן להבין במדויק את מערך השיקולים והתחושות שהובילו את המערערת לביצוע מעשי הרצח, "האפשרות כי הדבר נעשה מחמת נקמה בעמוס ורצון לקבל חזרה את מקומה במשפחה", מתקבלת על הדעת. בית משפט קמא ציין בנוסף, כי אף לו היו מתקיימים תנאיו של סעיף 300א(א) לחוק, לא היה בכך בכדי להוביל באופן אוטומטי להפחתה בעונשה של המערערת, שכן הסעיף מקנה לבית המשפט סמכות שבשיקול דעת, להפחית מעונש מאסר של מבצע עבירה של רצח. בנסיבות המקרה, סבר בית משפט קמא, כי תחושת הצדק אינה מובילה למסקנה כי יש להקל בעונשה של המערערת.

גזר דינו של בית משפט קמא

14. ביום 29.12.2014, ניתן גזר דינו של בית משפט קמא בעניינה של המערערת. תחילה, קבע בית משפט קמא, כי לאור "הקשר ההדוק בין העבירות אשר נעשו כחלק ממסכת עבריינית אחת", יש לראות בעבירות שביצעה המערערת כאירוע אחד. בהמשך, נתן בית משפט קמא את דעתו לטענת ההגנה, לפיה מדובר בשני מעשי רצח אשר בוצעו כחלק מ"אותו מעשה". בית המשפט המחוזי ציין, בהקשר זה, כי על פי המדיניות הנוהגת בפסיקה, מקובל כי בעבירות המתה זכויותיו של הפרט לחיים ולשלמות הגוף גוברות על כל אינטרס אחר, והן מחייבות התייחסות "לכל המתה כאל מעשה עוולה נפרד, איום ונורא כשלעצמו" (פס' 15 לגזר הדין). בית משפט קמא הזכיר בנוסף, כי בשחזור השני שערכה המערערת, היא תיארה כיצד לאחר שרצחה את רוני, יצאה המערערת מהחדר וחיפשה את דני, ורק לאחר מכן, שבה לחדר ורצחה את נטלי. נוכח תיאור עובדתי זה, נקבע כי מדובר ב"שני מעשים אכזריים, שנעשו תוך הפעלת כוח בשני מועדים סמוכים אך נפרדים". בהמשך, נדרש בית משפט קמא לשאלה האם על המערערת לרצות את מאסרי העולם באופן חופף או מצטבר. בית משפט קמא הטעים, כי כאשר מדובר במעשי רצח של מספר קורבנות, נוהגים בתי המשפט, ככלל, להטיל עונשי מאסר עולם מצטברים כמספר הקורבנות, קל וחומר כאשר עסקינן "באמא אשר קיפדה במו ידיה את חייהן של בנותיה". לפיכך, השית בית משפט קמא על המערערת שני עונשי מאסר עולם מצטברים. בנוסף, לאחר שבית משפט קמא עמד על האמור בתסקיר נפגעי העבירה, אשר הוגש לעיונו, ממנו עלה כי מצבם הנפשי של עמוס ושל ילדיו מנישואיו הקודמים קשה, וכי הם סובלים מתופעות פוסט טראומטיות, חייב בית משפט קמא את המערערת בתשלום פיצויים לנפגעי העבירה, כמפורט בפסקה 2 לעיל.

טענות הצדדים בערעור

15. בנימוקי הערעור המקיפים שהגישה המערערת, פורטו השגות רבות על החלטתו של בית משפט קמא לעניין הענישה המופחתת, ודומה כי לא נותרה אבן על אבן באותה החלטה, אשר לא נהפכה בהודעת הערעור, במסגרת

עיקרי הטיעון שהוגשו מטעם המערערת, ובטיעון בעל פה שבדיון שהתקיים בפנינו.

לטענת המערערת, בית משפט קמא התעלם בהחלטתו ממספר מסמכים חשובים, ובהם חוות דעת משלימה אשר הוגשה מטעם מומחה ההגנה, ד"ר אור, ובה התייחסות להתפתחויות חשובות במהדורה החמישית של מדריך ה-DSM. עוד נטען, כי שגה בית משפט קמא כאשר זקף לחובת ההגנה את העובדה כי הרופאים, שרישומיהם הוגשו בהסכמה על ידי הצדדים, לא זומנו להעיד בפני בית המשפט, שכן המסמכים הוגשו בהסכמת הצדדים, והם משמשים כראיה לאמיתות תוכן, וממילא מדובר בעדים מטעם התביעה. טענה נוספת שהעלתה המערערת, הופנתה כלפי אופן הסתמכותו של בית משפט קמא, על נייר העמדה מטעם איגוד הפסיכיאטריה בישראל ("עונש מופחת בעבירת רצח - נייר עמדה של איגוד הפסיכיאטריה בישראל: הערות והארות" רפואה ומשפט, גיליון 39, 165 (2008) (להלן: נייר העמדה)). על פי הניטען, נייר העמדה אינו מתייחס, אמנם, לאפשרות קיומו של שילוב בין הפרעת אישיות קשה ודיכאון מג'ורי, ואולם, המערערת עונה על הקריטריונים המהותיים שנקבעו בנייר העמדה. עוד נטען, כי בנייר העמדה "חלה החמרת יתר בקריטריונים"; וכי לא נדרש אשפוז קודם בפועל או טיפול קודם בתכשירים נוגדי פסיכוזה, כדי לאבחן הפרעת אישיות קשה.

בכל הנוגע לתיעוד הרפואי, בעקבות טיפוליו של ד"ר אלטמרק, נטען כי פרשנותו של בית משפט קמא לתיעוד זה היתה שגויה. לטענת המערערת, רשימות אישיות של מטפלים פסיכיאטריים מאופיינות לעיתים קרובות בחוסר פירוט, ובמקרים רבים הן אינן כוללות את כל ממצאי הבדיקות. יחד עם זאת, מרשימותיו של ד"ר אלטמרק בשנים האמורות, כך נטען, ניתן ללמוד על קיומם של התסמינים הדרושים לאבחנתה של המערערת כמי שסבלה מדיכאון מג'ורי; וכי קיומם של גורמי דחק אינו פוסל את האפשרות לאבחן את המערערת כמי שסבלה מדיכאון מסוג זה. עוד נטען, כי שגה בית משפט קמא בהבנת ההגדרה הקלינית שבה השתמש ד"ר אלטמרק, במסגרת הודעתו שנמסרה במשטרה, שכן משמעות המונח "דיכאון אנדוגני", היא דיכאון שנובע מסיבות אורגניות או ביולוגיות, בניגוד לדיכאון בתגובה לאירועים חיצוניים. מונח זה מתאים, על פי הניטען, לתיאור דיכאון מג'ורי ולא להפרעת הסתגלות. אשר לטיפולים שעברה המערערת בביה"ח שלוותה, נטען, תחילה, כי הקביעה לפיה הרופאים לא אבחנו את המערערת כמי שסובלת מדיכאון מג'ורי, אלא "העתיקו קוד במחשב", הינה השערה שאינה מבוססת על עובדות. בהמשך לכך, נטען כי בתיעוד הרפואי העולה ממספר בדיקות משנים אלו, מתוארים חמישה, ולעיתים אף יותר, מן הסימפטומים הדרושים לשם אבחון דיכאון מג'ורי; כאשר בבדיקות אחדות, הבודקים אף אבחנו באופן מפורש דיכאון מסוג זה. משכך, נטען על ידי המערערת כי שגה בית משפט קמא, בקביעתו כי אין כל אינדיקציה לקיומו של דיכאון מג'ורי מהרישומים בתקופה זו.

עוד לגישת המערערת, מהתיעוד הרפואי שנמסר על ידי ד"ר אלטמרק ומביה"ח שלוותה עולה, כי המערערת סבלה מתסמינים (גלישות פסיכוטיות, הפרעות בשיפוט, והתקפי זעם) אשר מאפיינים הפרעת אישיות "במופע קשה וחמור", כאשר הפסיקה הכירה בכך שהיא "יכולה להיחשב הפרעה חמורה".

המערערת טענה בנוסף, כי שגה בית משפט קמא בהעדיפו את חוות דעתה של ד"ר לבן, על פני חוות דעתו של ד"ר אור. נטען, בהקשר זה, כי אין לייחס משמעות להיעדרן של תרשומות פנימיות מהבדיקות שערך ד"ר אור למערערת, שכן המחלוקת בין הצדדים נסובה, בלאו הכי, על הפרשנות של ממצאי הבדיקות שנערכו למערערת, לאורך השנים ובסמוך למועד הרצח. עוד נטען, כי אין ליתן משקל רב יותר לחוות דעתה של ד"ר לבן אך בשל המעמד שהוקנה לה, כמומחית מטעם בית המשפט.

בהתייחס להתנהלותה של המערערת לאורך חייה, נטען בנימוקי הערעור כי בית משפט קמא ייחס משקל יתר לנתונים שהדגימו התנהגות תקינה מצד המערערת (כגון: העובדה שהמערערת השלימה שירות צבאי; והקשר שניהלה עם עמוס), והתייחס "באופן מצמצם ומקטין" לראיות רבות שהצביעו על ליקויים חמורים בתפקודה של המערערת. בהמשך לכך, נטען כי בית משפט קמא בחר להתעלם מראיות רבות אשר הוכיחו כי בחודשים שקדמו לאירוע הרצח, חלה התדרדרות קשה במצבה הנפשי של המערערת, כעולה: מהודעות שמסרו קרובי משפחתה של המערערת; מעדויות שמסרו שכניה של המערערת לבניין; ומתיעוד של לשכת הסעד ברעננה, מן החודשים שקדמו לרצח. נטען בנוסף, כי העובדה שהמערערת שימשה כמלווה בטיול שנתי של כיתתה של נטלי, לא פוסלת את האפשרות שביום הרצח נפגעה יכולתה להימנע מהמעשים, שכן "אין דרישה להיעדר תפקוד בכל המובנים" ובכל הזמן.

אשר לקביעותיו של בית משפט קמא ביחס להתנהלותה של המערערת ביום הרצח, נטען כי שיפוטה התקין של המערערת ביחס לסיטואציה אליה נקלעה, אינו שולל את הקביעה כי יכולתה להימנע מביצוע המעשים נפגעה באופן ניכר. עוד לטענת המערערת, העובדה שהרצח בוצע באמצעות גרב, אשר נטען כי הייתה זרוקה על ריצפת החדר, מצביעה על כך שהמעשה בוצע באופן ספונטני ולא מתוכנן.

בהתייחס למניפולטיביות שהתגלתה בדבריה של המערערת, במהלך עדויותיה בבית המשפט, נטען כי גישה זו אינה משליכה על כוונתה של המערערת בעת ביצוע המעשים, אלא מלמדת על "פגמים באישיותה", שהינם ביטוי של הפרעת האישיות ממנה היא סובלת. נטען בנוסף, כי בהינתן הטיפול התרופתי שסופק למערערת במהלך מעצרה, אין בהתרשמותו של בית משפט קמא מהתנהגותה בבית המשפט ומהתנהגותה בין כותלי הכלא, כדי ללמד כי הפרעתה הנפשית במועד ביצוע הרצח לא היתה חמורה.

בהתייחס לשאלת הקשר הסיבתי, טענה המערערת, כי המניע אותו ציין בית משפט קמא כאפשרות, במסגרת החלטתו, הינו, הלכה למעשה, השערה או ניחוש, וכי סביר יותר להניח, במאזן הסתברויות, כי ההפרעה הנפשית החמורה ממנה סבלה המערערת, היא שהובילה אותה לביצוע המעשים. עוד נטען, כי הוויכוח שניטש בין המערערת לעמוס, לא התרחש ערב לפני האירוע אלא כשלושה שבועות עובר לו. לבסוף, נטען כי שגה בית משפט קמא עת קבע כי מעשי הרצח לא היו אימפולסיביים, שכן "המושג '**Acting out**' מתייחס לסדרת פעולות או פעולה מתמשכת בתגובה לגירוי פנימי [...], ואין מדובר במעשה קצר ורגעי".

לחלופין, קובלת המערערת על חומרת העונש שנגזר עליה. נטען, בהקשר זה, כי הכלל הוא שעונשי מאסר ירוצו בחופף, כאשר קביעה כי העונשים ירוצו במצטבר היא בגדר חריג הדורש הנמקה מיוחדת. בהמשך נטען, כי רציחתן של שתי הבנות בוצעה במסגרת מעשה אחד. באת-כוחה של המערערת, עו"ד אורית חיון, הפנתה, בהקשר זה, למקרים אחרים שנדונו בפסיקה, בהם נתקבלה הטענה שמספר רציחות היוו מעשה אחד, בשל רצף של פעילות שוטפת, כתוצאה ממצב נפשי מיוחד. עוד נטען, כי משקבע בית משפט קמא שמדובר באירוע אחד, הכולל שני מעשי המתה נפרדים, היה מקום ליתן לכך ביטוי כלשהו בענישה, שאלמלא כן הגדרת האירוע כאירוע אחד מתרוקנת מכל תוכן.

16. בעיקרי הטיעון מטעמה של המשיבה ובטיעון במסגרת הערעור שהתקיים בפנינו, טענה המשיבה כי "מסקנותיה של ערכאה דיונית בעניינים פסיכיאטריים הן מסקנות עובדתיות", שהתערבותה של ערכאת הערעור בהן, תהא מצומצמת

ומוגבלת למקרים חריגים. עוד טענה המשיבה, אשר יוצגה על ידי עו"ד נורית הרצמן, כי הפסיקה בשנים האחרונות מאופיינת ב"מגמה ברורה", לזניחת ההתמקדות בסיווג המדויק של הפרעה הנפשית לטובת בחינת עוצמת התסמינים של הפרעה הנפשית, והשפעתה הפונקציונאלית על הנאשם, מבחינה קוגניטיבית ורצונית. לפיכך, השאלה החשובה והמרכזית, כך לגישת המשיבה, אינה האם המערערת סבלה מדיכאון מג'ורי, אלא האם הפרעה ממנה סבלה המערערת עולה כדי "הפרעה נפשית חמורה", אשר פגעה ביכולתה הקוגניטיבית והרצונית. המשיבה הוסיפה וטענה, כי שני המומחים לא חלקו על כך שדיכאון מג'ורי בעוצמה נמוכה-בינונית, אינו מהווה, כשלעצמו, הפרעה נפשית חמורה. טענתה של המערערת, לפיה ה"שילוב" בין ההפרעות מהן היא סבלה עולה כדי הפרעה נפשית חמורה, אינה מבוססת, לעמדת המשיבה, ואינה מתיישבת עם האמור בנייר העמדה. המשיבה הוסיפה וטענה, כי במסגרת המבחן הפונקציונאלי, מחלה או הפרעה עשויות לעלות כדי הפרעה נפשית חמורה כאשר הן פוגעות ב"צורה משמעותית ברוב תפקודי הנפש, ההתנהגות והתפקוד". לטענתה של המשיבה, הראיות הרבות, שעליהן נסמך בית משפט קמא, מלמדות, כי לא התקיימה במערערת אותה פגיעה משמעותית בתפקודי נפשה. נטען בנוסף, כי בשחזור שערכה המערערת, ביום הרצח, היא ניסתה לחבל בזירת העבירה, ולשלוף בהיחבא צרור מפתחות שהיה במנעול הדלת, על מנת להסתיר את העובדה כי טרם ביצע הרצח היא נעלה את הדלת.

עוד טענה המשיבה, כי מהתייחסותה של המערערת עצמה ומדברי הסובבים אותה, ניתן ללמוד על "תפקודה של המערערת במהלך חייה וכוחותיה הנפשיים, חרף ההפרעות הנפשיות מהן סבלה". המשיבה הפנתה למספר ראיות, התומכות בעמדתה בהקשר זה, ובהן: הודעתו של עמוס במשטרה, ממנה עלה כי המערערת הינה "אישה רגילה לחלוטין, עם מצבי רוח משתנים"; דברי אחותה למחצה של המערערת, לפיהן "הדפוס של ההתנהגות שלה לא להתאמץ [...] כשהולכים למסיבה מתלבשים והיא מבסוטה ושמחה"; דברי גרושתו של עמוס, אשר מסרה כי המערערת "היא בן אדם נפלא, היה אפשר לדבר אתה, אהבה את הבנות, טיפלה בהן, שיחקה איתן"; דברי עובדת סוציאלית, אשר ליוותה את המשפחה במשך שנתיים, שהתרשמה כי המערערת "טיפלה ברמה הפיסית בבנות, שהן חשובות לה והיא אוהבת אותן"; ודברי המערערת עצמה במהלך חקירתה במשטרה, לפיהם בעברה היא היתה "מלאת חיים".

בכל הנוגע לשאלת הקשר הסיבתי, נטען כי ההגנה מבקשת להסיק "קשר סיבתי 'על דרך האלימינציה'", היינו, ללמוד על קיומו של קשר סיבתי בין הפרעה למעשי הרצח מהיעדרה של "סיבה לרציחת הבנות". לטענת המשיבה, טענה מסוג זה נדחתה בעבר, בע"פ 8287/05 בחטרה נ' מדינת ישראל (11.8.2011) (להלן: עניין בחטרה). עוד סבורה המשיבה, כי המערערת רצחה את בנותיה ממניע של נקמה בעמוס, קנאה בבנות ורצון לזכות בתשומת לב, וכי ניתן למצוא תימוכין לכך מעדותה של המערערת עצמה בבית המשפט; מדברי עמוס במשטרה; ומהעובדה כי המערערת הודתה שבעבר גרמה במכוון לפיטוריו של דני מעבודתו, דבר המוכיח כי התנהגות נקמנית אופיינית למערערת. המשיבה הוסיפה עוד, כי אמנם התקיימותם של שלושת רכיבי סעיף 300א(א) הינה תנאי הכרחי לקיומה של ענישה מופחתת, אך אין מדובר בתנאי מספיק, שכן על בית המשפט לבחון, בנסיבות המקרה, האם תחושת הצדק מצדיקה הפחתה בעונש, כאשר הדבר מסור לשיקול דעתו.

אשר לעניין הצטברות העונש, טענה המשיבה כי מדובר "בשני מעשי רצח נפרדים, אכזריים, מצמררים ומחרידים שנעשו בקור רוח כששתי הבנות ערות, וכנראה תוך כדי מאבק". בנסיבות אלו, סבורה המשיבה, כי חפיפת עונשים, אשר הינה חריג לכלל כאשר עסקין במעשי רצח נפרדים, אינה מתיישבת עם עיקרון ההלימה של העונש.

17. לאחר שעיינתי בכובד ראש בפסק דינו של בית משפט קמא, בנימוקי הערעור, ובעיקרי הטיעון שהוגשו על ידי הצדדים, והאזנתי בקשב רב לטיעונים שנשמעו בדיון אשר נערך בפנינו, הגעתי לכלל מסקנה כי דין הערעור להידחות, וכך אציע לחברי לעשות.

כפי המפורט לעיל, הבריח התיכון שעליו נסב הערעור שלפנינו, הינו החלטתו של בית משפט קמא כי אין להחיל בעניינה של המערערת את חריג הענישה המופחתת, לעונש מאסר עולם חובה, בגין ביצוע עבירת רצח בכוונה תחילה. משכך, דיונו יתמקד, בראש ובראשונה, בשאלה האם עמדה המערערת בנטל להוכיח, במאזן הסתברויות, כי יש להחיל בעניינה את חריג הענישה המופחתת.

18. טרם שאגש לדון בטענותיה כבודות המשקל של המערערת, מן הראוי לחזור ולהזכיר את הכלל השגור לפנינו לפיו ערכאת הערעור אינה נוטה להתערב בממצאי עובדה ומהימנות שנקבעו על ידי הערכאה הדיונית. כוחו של כלל אי ההתערבות יפה גם כאשר עסקינן בחוות דעת ובעדויות של מומחים, מקום בו בחרה הערכאה הדיונית לבכר חוות דעת מטעמו של מומחה אחד, על פני חוות דעת אחרת, שעה שמדובר בשאלות של מומחיות, לרבות שאלות שברפואה (ע"פ 3617/13 טייטל נ' מדינת ישראל, פסקה 24 (28.6.2016) (להלן: עניין טייטל); ע"פ 1508/14 רוזניקין חבני נ' מדינת ישראל, פסקה 35 (24.8.2015) (להלן: עניין רוזניקין); עניין בחטרה, פסקה 30). יחד עם זאת, לכלל אי ההתערבות נקבעו מספר חריגים, אשר התפתחו במרוצת השנים. כך הדבר, כאשר הכרעתה של הערכאה הדיונית מבוססת על ראיות בכתב, להבדיל מהתרשמותה מן העדים; מקום בו מבוססים הממצאים על שיקולי הגיון ושכל ישר; כאשר דבק פגם ממשי באופן הערכת מהימנות העדים על ידי הערכאה הדיונית; או שעה שקיימות עובדות המצביעות על לא היה באפשרותה של הערכאה המבררת לקבוע את הממצאים שנקבעו (ע"פ 8886/14 פלוני נ' מדינת ישראל (15.3.2016); ע"פ 8347/13 פלוני נ' מדינת ישראל (11.2.2016); ע"פ 7066/13 אלמליח נ' מדינת ישראל (22.12.2015)). במסגרת דיונו אדרש, מן הסתם, לשאלה האם ישנה הצדקה להתערבותנו, כערכאת ערעור, בממצאי העובדה והמהימנות שנקבעו על ידי בית משפט קמא, בדגש על חוות דעת ועדויות המומחים.

ענישה מופחתת לפי סעיף 300א לחוק העונשין - הבסיס הנורמטיבי

19. סעיף 300א לחוק העונשין קובע לאמור:

"על אף האמור בסעיף 300, ניתן להטיל עונש קל מהקבוע בו, אם נעברה העבירה באחד מאלה:

(א) במצב שבו, בשל הפרעה נפשית חמורה או בשל ליקוי בכושרו השכלי, הוגבלה יכולתו של הנאשם במידה ניכרת, אך לא עד כדי חוסר יכולת של ממש כאמור בסעיף ח34 -

(1) להבין את אשר הוא עושה או את הפסול שבמעשהו; או

(2) להימנע מעשיית המעשה.

(ב) [...]

(ג) "[...]"

סעיף 300א הינו בגדר הוראת חוק מיוחדת, שעניינה אינו בתחום האחריות הפלילית עצמה (דוגמת הסייג מפני אחריות פלילית, המצוי בסעיף 34ח לחוק העונשין) אלא שהיא עוסקת בתחום הענישה. סעיף זה נועד למקרים חריגים ביותר, בהם מצבו הנפשי של נאשם הינו חמור במידה כזו, המביאה אותו עד לסף דלתו של הפטור המוחלט מאחריות פלילית, עקב קיומה של מחלת נפש, הגם שהוא אינו חוצה את הסף (ראו למשל, עניין רוזינקין, פסקה 37).

20. ההקלה האפשרית בעונש, בהתאם לסעיף 300א(א), מותנית בקיומם של שלושה תנאים מצטברים: התנאי ראשון, כי הפגם הנפשי ממנו סובל הנאשם הוא בגדר "הפרעה נפשית חמורה" או "ליקוי בכושרו השכלי" של הנאשם; התנאי השני, כי התקיימה הגבלה ניכרת על אחת מבין האפשרויות הבאות - יכולתו של הנאשם להבין את אשר הוא עושה, יכולתו של הנאשם להבין את הפסול המוסרי הטמון במעשהו, או יכולתו של הנאשם להימנע מעשיית המעשה; והתנאי השלישי, קיומו של קשר סיבתי בין שני התנאים הקודמים (עניין רוזינקין, פסקה 38; ע"פ 6504/10 פרחאן נ' מדינת ישראל, פסקה רח (2.10.2013); ע"פ 10669/05 מטטוב נ' היועץ המשפטי לממשלה, פסקה 13 (7.2.2008)).

21. הנטל להוכחת קיומם של התנאים הקבועים בסעיף 300א(א) לחוק, רובץ על שכמו של הנאשם, כאשר מוטל עליו להוכיח, במאזן הסתברויות, כי כל התנאים הדרושים התקיימו בעניינו (עניין רוזינקין, פסקה 39; ע"פ 7010/09 אבשלומוב נ' מדינת ישראל, פסקה 39 (5.7.2012) (להלן: עניין אבשלומוב); ע"פ 2457/98 שמן נ' מדינת ישראל, פ"ד נו(4) 289, 297 (2002) (להלן: עניין שמן)).

עם זאת, גם כאשר עולה בידי הנאשם להרים את הנטל, ולהוכיח כי כל התנאים הדרושים התקיימו בעניינו, עדיין מסור לבית המשפט שיקול הדעת האם להפחית מעונש מאסר העולם, ובאיזו מידה. זאת שכן, מטרת הסעיף הינה לאפשר לבית המשפט לחרוג מהשתת עונש החובה, מקום בו "תחושת הצדק לא מתיישבת עם הטלת עונש מאסר עולם בשל מצבו הנפשי של מבצע העבירה בעת ביצועה" (עניין אבשלומוב, פסקה 39; עניין שמן, עמ' 298; דנ"פ 3220/08 פרישקין נ' מדינת ישראל, פסקה 14 (7.9.2008)). ההכרעה בעניין זה נעשית בהתאם לנסיבותיו הקונקרטיות של כל מקרה ומקרה.

22. לאחר שעמדתי בקצרה על המסגרת הנורמטיבית, אעבור לבחון את השאלה האם שלושת התנאים הדרושים על פי סעיף 300א(א) לחוק, התקיימו בעניינה של המערערת.

הפרעה נפשית חמורה

23. בע"פ 7408/09 גדו נ' מדינת ישראל (10.3.2013) (להלן: עניין גדו) עמד השופט צ' זילברטל על הקושי

באיתור המקרים, בהם יחול סעיף 300א(א) לחוק העונשין, שעה שמדובר בעבירת רצח בכוונה תחילה:

"קיים קושי אינהרנטי בזיהוי מדויק של אותם מצבים נדירים בהם חל סעיף 300א(א), מצבים בהם בעטייה של הפרעה נפשית חמורה נגרם נזק ניכר (אם כי לא במידה המצדיקה פטור מאחריות פלילית) ליכולת השליטה והשיפוט של הנאשם. כאמור לעיל, בית משפט זה עמד לא אחת על נדירות אותם מצבים, ועל המקטע הצר בו מצויים מצבים אלו על הציר המודד את הפגיעה ביכולת הנאשם: מתחת לרף שמציב סעיף 34ח, אך במידה מועטה ביותר" (שם, פסקה 20; וראו עוד, ע"פ 1019/13 פא"ס נ' מדינת ישראל, פסקה 17 (6.7.2015) (להלן: עניין פא"ס); ע"פ 5224/10 אברהם נ' מדינת ישראל, פסקה 10 (14.3.2013)).

בשל הקושי האמור, וקיומם של פערים מושגיים בין עולם הפסיכיאטריה לשפה המשפטית, פרסם איגוד הפסיכיאטריה בישראל נייר עמדה, במסגרתו הוצגו קווים מנחים למומחה הפסיכיאטרי, לצורך עריכת חוות דעת בנושא ענישה מופחתת בעבירת הרצח. בסעיף השני לנייר העמדה, תואר המונח "הפרעה נפשית חמורה" באופן הבא: "המחוקק השתמש בביטוי 'הפרעה נפשית חמורה' במשמעות של הפרעה נפשית קשה (serious). מנקודת ראות הפסיכיאטרים משמעות המילה חמורה/קשה, היא כי מדובר בהפרעה/מחלה הפוגעת בצורה משמעותית ברוב תפקודי הנפש, ההתנהגות והתפקוד" (נייר העמדה, בעמ' 166; וראו גם ע"פ 5266/05 זלנצקי נ' מדינת ישראל, פסקה 59 (24.8.2015)).

24. בענייננו, סבר ד"ר אור, כי במועד ביצוע המעשים, סבלה המערערת מהפרעה נפשית חמורה. להערכתו של ד"ר אור, הפרעת האישיות בה לקתה המערערת היא הפרעת אישיות במופע קשה וחמור, אשר להבנתו, מתאימה להגדרה של "הפרעה נפשית חמורה", בלשון החוק. בנוסף, העריך ד"ר אור, כי המערערת סבלה מהפרעה דיכאונית מג'ורית חוזרת, וכי בתקופה הסמוכה לאירוע, סבלה המערערת מאפיזודה דיכאונית מג'ורית, בעוצמה קלה-בינונית. לטענתו של ד"ר אור, השילוב בין הפרעה זו להפרעת האישיות ממנה סבלה המערערת, יצר מצב נפשי העונה להגדרה של סעיף 300א(א) לחוק.

בהחלטתו, לא קיבל בית משפט קמא את פרשנותו של ד"ר אור לרישומים המופיעים בתיעוד הרפואי שמסרו ד"ר אלטמרק ורופאי ביה"ח שלוותה, לפיהם בין השנים 1995-2009 סבלה המערערת מהפרעה דיכאונית מג'ורית חוזרת. בית משפט קמא העדיף, בהקשר זה, את קביעתה של ד"ר לבן, במסגרת חוות דעתה המשלימה, לפיה באותן שנים היתה אבחנתה של המערערת "לא ברורה".

במסגרת ערעורה, נטען על ידי המערערת, כי שגה בית משפט קמא בפרשנותו לממצאי הבדיקות שערכו ד"ר אלטמרק ורופאי ביה"ח שלוותה. על פי הנתען, רשימות אישיות של מטפלים פסיכיאטריים נוטות שלא להיות מפורטות, ושלא לכלול את כל ממצאי הבדיקות. עם זאת, נטען כי מהרישומים האמורים, למרות תמציותם, ניתן ללמוד כי המערערת אובחנה כמי שסבלה מהפרעה דיכאונית מג'ורית חוזרת, ואף ניתן למצוא תיעוד לקיומם של התסמינים

הדרושים לצורך אבחנתה של המערערת כאמור. עוד לטענת המערערת, שגה בית משפט קמא בהבנת ההגדרה הקלינית בה השתמש ד"ר אלטמרק, במסגרת הודעתו שנמסרה במשטרה, שכן "דיכאון אנדוגני" פירושו דיכאון אשר נובע מסיבות אורגאניות או ביולוגיות, והוא מקביל, בדרך כלל, לדיכאון מג'ורי, ואינו מתאים להפרעת הסתגלות. נטען בנוסף, כי קיומם של גורמי דחק אינו שולל אבחנה בדבר קיומה של הפרעה דיכאונית מג'ורית חוזרת.

25. לאחר שבחנתי את הרישומים שנמסרו בהסכמת הצדדים, כעולה מהתיעוד הרפואי שערך ד"ר אלטמרק בעניינה של המערערת, ומהתיעוד הרפואי שנמסר מביה"ח שלוותה, סבורני כי אין לפסול את האפשרות לפיה המערערת אובחנה בשנים אלו, כמי שסבלה מהפרעה דיכאונית מג'ורית חוזרת.

במסגרת התיעוד הרפואי החלקי, שנותר בעקבות טיפולו של ד"ר אלטמרק בעניינה של המערערת, מן השנים 1995-2006, ניתן למצוא תרשומות שבהן מופיעים תסמינים ספורדיים שנמצאו בבדיקותיה של המערערת, והבעת התלבטויות באשר לאבחנתה של המערערת. כפי שציין בית משפט קמא, לא ניתן למצוא בתרשומות האמורות תיאור ברור, העולה מבדיקה אחת, של חמישה סימפטומים מתוך תשעה, הדרושים לשם אפיון של אפיזודה מסוימת כאפיזודה דיכאונית מג'ורית, לפי מדריך ה-DSM. יחד עם זאת, במסגרת התרשומות הנ"ל, ניתן למצוא תרשומת אחת מיום 13.8.2002, בה עולה במפורש האבחנה של "**MDD**" [היינו, Major Depressive Disorder] מזה חודשיים, ולצידה צויר חץ המוביל לרישום "**BPD**", שמשמעותו, ככל הנראה, אבחנה מבדלת של הפרעת אישיות גבולית. כמו כן, ישנם שלושה מכתבים שכתב ד"ר אלטמרק לרופאים שונים שטיפלו במערערת, המתוארכים לשנים 1995, 2001, ו-2003, ובהם ציין ד"ר אלטמרק כי המערערת מוכרת לו כמי שסובלת מ- Major Depression (כאשר בשני המכתבים המאוחרים אף צוין Recurrent, קרי הפרעת דיכאון מג'ורי חוזרת). סבורני, כי ניתן לייחס משקל ממשי לאבחנתה האמורה של ד"ר אלטמרק, שעה שהוא חזר עליה בשלוש הזדמנויות שונות, בשנים נפרדות.

בהמשך לכך, עיון ברישומים מן הטיפולים שעברה המערערת בביה"ח שלוותה, בין השנים 2007-2009, מעלה, בניגוד מסוים לקביעתו של בית משפט קמא, כי במספר בדיקות אכן עלתה האפשרות לקיומו של דיכאון מג'ורי. בבדיקה מיום 8.2.2007, שנערכה על ידי ד"ר גורן, נמצאה "עדות לדיכאון מג'ורי ללא תסמינים פסיכויים", ובבדיקה נוספת, שלושה ימים לאחר מכן, קרי ביום 11.2.2007, נכתב - "סובלת מזה כחודשיים ממצב של דיכאון מג'ורי עם מאפיינים חרדתיים". בבדיקה מיום 2.9.2008, שערך ד"ר עידו לוריא, נכתב "לוקה בהפרעת דיכאון מג'ורי עם מאפיינים חרדתיים" ובהמשך נאמר, "מזה כחודש וחצי - אפיזודה דיכאונית". לעומת זאת, בבדיקה מיום 4.11.2009, לא נמצאה עדות "למצב פסיכוי פעיל או הפרעה אפקטיבית מג'ורית". על רקע רישומים אלו, סבורני כי לא ניתן לקבוע באופן חד משמעי, כי הדיכאון המג'ורי שאוזכר על ידי חלק מרופאי בית החולים שלוותה, אובחן רק על יסוד דיווחה העצמי של המערערת בדבר אפיזודה דיכאונית שסבלה ממנה בעברה. בחינת הרישומים מעלה, כי, למצער, בחלק מהבדיקות שנערכו למערערת, התרשמו הרופאים כי נמצאה עדות לקיומו של דיכאון מג'ורי.

26. לצד זאת, קבע ד"ר אור בחוות דעתו, כי בבדיקותיה של המערערת בחדרי המיון, ביממה שלאחר האירועים, ניתן למצוא תסמינים דיכאוניים המעידים על קיומה של אפיזודה דיכאונית מג'ורית. קביעה זו אינה מקובלת עליי. לאחר שעיינתי ברישומים הרפואיים מהבדיקות שנערכו למערערת לאחר הרצח ובסמוך לו, סבורני כי ממצאי בדיקות אלו אינם מתיישבים עם אבחנתו של ד"ר אור. למען הסדר הטוב, אעמוד בקצרה על ממצאי הבדיקות הפסיכיאטריות שנערכו

א. בליל ה-11.11.2010, הלילה שלאחר הרצח, נבדקה המערכת בחדר מיון בביה"ח שלוותה (ת/90א-ב), על ידי ד"ר אנדרי זבורוב וד"ר ליטל יעקובוביץ. בסיכום הבדיקה נכתב:

"ללא עדות בבדיקה לפסיכוזה פעילה או לפגיעה בבוחן המציאות או בשיפוט. ללא עדות לAcute Stress Reaction [...], ללא עדות ברורה למצב דיסוציאטיבי, ללא עדות ברורה למצב של דיכאון אקוטי (ללא תלונות על אנהדוניה וירידה אנרגטית) [...]. נמצאת במצב של משבר קיומי, ללא מרכיב אפקטיבי או פסיכטי בולט. יחד עם זאת נעשתה הערכת מסוכנות וסיכון הוערך כאקטואלי (בשל אותו משבר)" (ההדגשות הוספו - א.ש.).

ב. עוד באותו יום, 11.11.2010, בשעה 18:00 בערב, נבדקה המערכת על ידי ד"ר אבני, בחדר המיון בבית החולים לב השרון. בממצאי בדיקה זו, המובאים בחוות דעתו של ד"ר אור (ע/5, עמ' 14, שורה 13), נמצא אמנם מרכיב דיכאוני בתוכן חשיבתה של המערכת, וכן צוינו חוסר תקווה וחוסר עניין בחיים, יחד עם מחשבות אובדניות. לצד זאת, נמצא כי: לא קיימות הפרעות בתפיסה; לא הופקו מחשבות שווא; המערכת מפגינה זיכרון סלקטיבי; קצב הדיבור של המערכת כולל הפסקות אך קוהרנטי; מהלך החשיבה תקין, אף שקצב החשיבה איטי; בוחן המציאות תקין; ושיפוט של המערכת נמצא תקין. בסיכום הבדיקה נאמר, כי המערכת מאובחנת כסובלת "מהפרעות דיכאוניות וחרדתיות לא ספציפיות ומהפרעת אישיות מצבר B", וכי הרושם בבדיקתה הוא "שאינן פסיכוזה פעילה אולם קיימת מסוכנות גבוהה לעצמה עקב אובדנות".

ג. ביום 14.11.2010, נבדקה המערכת, בפעם הראשונה, על ידי ד"ר לבן וד"ר שרף, בלשכת הפסיכיאטר המחוזי. בבדיקה זו, שממצאיה מובאים הן בחוות דעתם של ד"ר לבן וד"ר שרף (ת/92, עמ' 3) והן בחוות דעתו של ד"ר אור (ע/5, עמ' 14, שורה 13), טענה המערכת כי עוקבים אחרי באופן רחני, ודיוחה כי לעיתים היא שומעת רעש באזניים, כמו "פו", אותו היא שומעת גם במהלך הבדיקה. חרף זאת, לא נצפתה אצל המערכת התנהגות הלוצינטורית, ובבדיקות מאוחרות יותר התברר כי מדובר בתופעה המכונה "טנטוס", ולא ב"הלוצינציות". בבדיקה זו אף לא נמצאה עדות לתכנים פסיכטיים או דיכאוניים מג'וריים. חרף זאת, הומלץ על ביצוע הערכה פסיכיאטרית מקיפה בתנאי אשפוז.

ד. בחוות הדעת הפסיכיאטרית המסכמת, שנערכה בעקבות אשפוז של המערכת לצורך הסתכלות, בביה"ח בנס ציונה (ת/91), נקבע כי המערכת שרויה במצב דיכאוני עם מאפיינים של הפרעה הסתגלותית; כי "קיימת מגמתיות בהקשר לשאלות הקשורות לריכוז תפיסה וזיכרון"; וכי המערכת אינה נמצאת במצב פסיכטי ("לא התגלו סימנים פסיכטיים, ללא הפרעות בארגון החשיבה, בוחן מציאות תקין").

מעיון בממצאי הבדיקות האמורות ניתן להיווכח, כי באף אחת מהבדיקות שנערכו למערכת בסמוך למועד הרצח,

לא אוזכרה עדות להימצאותה של המערערת בעיצומה של אפיזודה דיכאונית מג'ורית. בניגוד לטענתו של ד"ר אור, אף לא ניתן להסיק מהבדיקות האמורות על קיומם של חמישה מתוך תשעת הקריטריונים הדרושים לאבחנתה של המערערת כמי שמצויה תחת השפעתה של אפיזודה דיכאונית מג'ורית, במועד ביצוע המעשים.

27. במהלך הדיון בערעור שהתקיים בפנינו, טענה באת כוחה של המערערת, עו"ד חיון, כי בית משפט קמא שגה בקביעתו לפיה כלל הרופאים שאבחנו את המערערת בסמוך לאחר הרצח, שללו את הימצאותה של המערערת תחת השפעה של דיכאון מג'ורי. לטענת עו"ד חיון, לבית משפט קמא הוגש בהסכמת הצדדים מסמך, אשר בשל טעות לא תויק כראוי בתיק בבית משפט קמא, במסגרתו תועדה בדיקתה של המערערת, מיום 15.11.2011, שנערכה על ידי ד"ר ברוך פונרובסקי, בחדר המיון במרכז הרפואי לבריאות הנפש בנס ציונה. במסמך האמור, כך טענה עו"ד חיון, אובחנה המערערת כמי שסובלת מהפרעה דיכאונית חמורה, לא פסיכוטית (F32.2 Severe Depressive Disorder without psychotic symptoms). נטען, כי אבחנה זו מקורה אמנם במינוח המקובל במדריך ה-ICD לסיווג ואבחון פסיכיאטרי (המדריך מבית מדרשו של ארגון הבריאות העולמי), אך היא מקבילה, למעשה, להגדרה של אפיזודה דיכאונית מג'ורית לפי מדריך ה-DSM (המדריך המקביל מטעם איגוד הפסיכיאטרים האמריקאי). לאחר שעיינתי במסמך, אשר הוגש לעיוננו בהסכמת הצדדים, התרשמתי כי אין להסיק ממנו על קיומה של אפיזודה דיכאונית מג'ורית, כנטען. ראשית, יש לציין כי מעל לקוד האמור, ולאבחנה עליה מסתמכת ההגנה, נכתבה הכותרת "אבחנה מבדלת". משכך, לכל היותר ניתן להסיק כי הרופא אשר ערך את המסמך התלבט או העלה את האפשרות לפיה המערערת סובלת מדיכאון חמור, מבלי לקבוע מסמרות בדבר. שנית, המסמך המדובר נערך לאחר בדיקה ראשונית בלבד שנערכה על ידי הרופא הכונן בחדר המיון, במרכז הרפואי נס ציונה, עת המערערת נקלטה בו לאשפוז לצורך בדיקות פסיכיאטריות והסתכלות מטעם הצוות הטיפולי, במשך ארבעה ימים. בחוות הדעת המסכמת שנערכה, בעקבות אשפוזיה של המערערת, אשר עליה חתומים מנהלת המחלקה ושלושה פסיכיאטרים מומחים נוספים, אין זכר לקיומה של אבחנה זו. המסקנה המתבקשת מן האמור, היא כי אף אם הרופא הכונן בחדר המיון התלבט בשאלה האם המערערת סובלת מדיכאון חמור, הרי שאבחנה זו נפסלה בהמשך, ומשכך, אין לייחס לה משקל של ממש.

28. התמונה העולה מכלל המסמכים והבדיקות שתוארו, היא כי כמה מהרופאים שבדקו את המערערת בעברה הרחוק, אכן אבחנו, או למצער העלו חשד, כי המערערת סבלה ממספר אפיזודות דיכאוניות מג'וריות. ואולם, בבדיקות שנערכו למערערת בסמוך למועד ביצוע המעשים, לא נמצאה עדות לקיומה של אפיזודה דיכאונית מג'ורית. לאור זאת, תמים דעים אני עם בית משפט קמא, בקביעתו לפיה "העובדה שמספר פסיכיאטרים שבדקו את הנאשמת בסמוך מאד לאחר הרצח לא מצאו עדות לקיומו של דיכאון מג'ורי, מלמדת שסימפטומים אלה לא היו קיימים ביום הרצח, ולמעשה די בכך כדי להעדיף את אבחונה של ד"ר לבן לפיה למצער בעת הרלבנטית לכתב האישום, לא סבלה הנאשמת מדיכאון מג'ורי".

לא למותר הוא להזכיר, כי אף לו התקבלה עמדתו של המומחה מטעם ההגנה, לפיה המערערת סבלה מאפיזודה דיכאונית מג'ורית בעוצמה קלה-בינונית, במועד ביצוע מעשי הרצח, הרי שמוסכם על הצדדים כי הפרעה זו כשלעצמה אינה עולה כדי הפרעה נפשית חמורה. לשיטתו של מומחה ההגנה, השילוב בין ההפרעות מהן סבלה המערערת, הוא שיצר מצב נפשי שבעטיו נפגעה באופן ניכר יכולתה של המערערת להימנע מביצוע מעשי הרצח. דומה, כי טענה זו מקומה בעת בחינת התקיימות התנאי השני, בגדרו של סעיף 300א(א) לחוק, שכן עניינה בשאלה עד כמה שילובן של ההפרעות האמורות פגע פגיעה ניכרת ביכולתה של המערערת להימנע מביצוע המעשים. בשלב זה, די בכך שאציין כי

לא נפל פגם בקביעתו הסופית של בית משפט קמא, לפיה ההגנה לא הצליחה לבסס את הטענה כי בעת ביצוע המעשים סבלה המערערת מהתפרצותה של אפיזודה דיכאונית מג'ורית.

29. מכאן לשאלה האם הפרעת האישיות ממנה סבלה המערערת עולה כדי הפרעה נפשית חמורה. כפי שצוין לעיל, בנייר העמדה מטעם איגוד הפסיכיאטרים בישראל נאמר, כי ההפרעה החמורה עליה מדובר בסעיף 300א(א), היא "הפרעה/מחלה הפוגעת פגיעה משמעותית ברוב תפקודי הנפש, ההתנהגות והתפקוד". בהמשך, הובהר בנייר העמדה, כי לרוב יהא מדובר ב"הפרעות פסיכוטיות, כהפרעה דלזיונלית, סכיזופרניה ברמיסיה, והפרעות אפקטיביות עם מרכיב פסיכוטי". בהתייחס להפרעות אישיות נאמר שם, כי אלו תוכלנה לשמש בסיס לענישה מופחתת, בתנאים המצטברים הבאים:

1. [...] במקרים בודדים וחריגים בהם האדם מאובחן כלוקה בהפרעת אישיות, ומגלה פגיעה בולטת בתפקוד, וכן פסיכופתולוגיה הקרובה למצב של חולה נפש פסיכוטי. חומרת ההפרעה באישיות (לפני העבירה) תתבטא באלה: אשפוזים רבים, צורך בטיפול תרופתי בנוגדי פסיכოזה, קשיים ניכרים ביכולת לעבוד ולשמור על קשרים, כישלונות בחיי המשפחה וקשיי תפקוד בלימודים, בחברה, בעבודה ובשירות הצבאי.

2. הרצח נובע מהפתולוגיה האישיותית. כאשר מדובר ברצח על רקע פתולוגי, הבודק חייב לקבל עדויות מהימנות מגורמים אשר ראו, שמעו, צילמו, או רשמו ביטויים של קשר מופרע (שהם הביטוי המובהק של ההפרעה האישיותית) (ההדגשות הוספו - א.ש.).

משמעות הדבר היא כי על פי נייר העמדה, גם אם לא ניתן לקבוע כי מרכיב פסיכוטי הוא תנאי הכרחי לקיומה של "הפרעה נפשית חמורה", הרי שעדיין מדובר בהפרעות אשר, ככלל, יתאפיינו לרוב במרכיב פסיכוטי, או בקרבה למצב פסיכוטי (ע"פ 5224/10 אברהם נ' מדינת ישראל, פסקה 12 (14.3.2013) (להלן: עניין אברהם); עניין גדו, פסקה 18).

30. בענייננו, קבע ד"ר אור בחוות דעתו כי המערערת סובלת מהפרעת אישיות קשה, ברמת ארגון גבולי ועם יכולת נמוכה ביותר להתמודד עם דרישות החיים הבוגרים, בכל מישורי החיים. ד"ר לבן מסרה מנגד, כי הפרעת אישיות קשה צפויה להתבטא באשפוזים מרובים, מצבים פסיכוטיים, אובדנות קשה, ודיכאון פסיכוטי, תנאים אשר לא התקיימו בעניינה של המערערת (עמ' 337 לפרוטוקול הדיון). בית משפט קמא העדיף את עמדתה של ד"ר לבן, וקבע על בסיסה כי לא הוכח שהמערערת סבלה מ"הפרעת אישיות קשה וחמורה, כזו שיש בה כדי להצביע על קיומה של הפרעה נפשית חמורה". בהמשך דבריו, הזכיר בית משפט קמא, כי המערערת שירתה שירות צבאי מלא, הגם שהחליפה מספר תפקידים, לבקשתה, ואף ביקרה אצל הקב"ן; כי המערערת עבדה במשך כשנה כפקחית בעיריית רעננה, ובהמשך עבדה בעבודות שונות ומזדמנות, כגון טיפול בקשישים, סייעת בגן ילדים ועבודות ניקיון; כי המערערת למדה "רפלקסולוגיה במכללת תל חי ואף לימודי מחשב אותם נאלצה להפסיק לקראת סוף הקורס בשל הריונה עם נטלי"; כי המערערת קיימה מערכות יחסים, ובהן מערכת היחסים המשמעותית והממושכת עם עמוס, אשר תוארה על ידי עמוס כ"זוגיות מהממת"; ולבסוף, כי הגנתה בגן שאליו הלכו נטלי, ולאחר מכן רוני, וכן מחנכת הכיתה שבה למדה נטלי בחודשים שקדמו לרצח, סיפרו כי הבנות היו תמיד נקיות, מטופחות ומסודרות. יחד עם זאת, הזכיר בית משפט קמא, כי

הבנות לא הופיעו למסגרות החינוכיות מעבר למקובל; כי מהתיעוד שנמסר מלשכת הרווחה ברעננה עולה, כי היו תקופות בהן המערערת לא תפקדה כראוי, לא הכינה אוכל חם לבנות, ונשארה במיטתה שעות רבות; וכי שכניה של המערערת תיארו אותה כ"לא בסדר". בית המשפט ציין בנוסף, כי המערערת העידה שבתקופות בהן היא לא חשה בטוב, היא הלכה לטיפול בשלוותה, וטיפול האחרון בביה"ח שלוותה הינו מנובמבר 2009, קרי כשנה לפני הרצח. לאור האמור, קבע בית משפט קמא, כי על אף שתפקודה של המערערת, במהלך חייה, לא היה תמיד תקין בכל תחומי החיים, הרי שאין מדובר בעוצמה ובתקופה ממושכת המתיישבות עם הפרעה נפשית חמורה; וכי הליקויים בתפקודה של המערערת עולים בקנה אחד עם ההפרעות שאובחנו אצלה, בשילוב המצב המשפחתי הקשה.

בנימוקי הערעור שהגישה ההגנה נטען, כי שגה בית משפט קמא בהעדפת דבריה של ד"ר לבן, בהתייחס להפרעת האישיות ממנה סבלה המערערת, שכן במסגרת נייר העמדה אין כלל דרישה לקיומם של מצבים פסיכויטיים, אובדנות קשה או דיכאון פסיכויטי. אשר לדרישות שכן פורטו במסגרת נייר העמדה, נטען כי הללו אכן התקיימו בעניינה של המערערת. כך, נטען כי בתיעוד הרפואי שנמסר בעקבות הטיפולים שנעשו על ידי ד"ר אלטמרק במערערת, ומהטיפולים בביה"ח שלוותה, עולה כי המערערת סבלה בעברה מתסמינים פסיכויטיים שחלפו, מהפרעות בשיפוט, ועוד; כי המערערת טופלה בנוגדי פסיכוזא במינון נמוך; וכי המערערת סבלה מקשיים תפקודיים משמעותיים בכל תחומי חייה.

בכל הנוגע לקשיים התפקודיים של המערערת לאורך חייה, ובתקופה שקדמה לרצח, נטען בנימוקי הערעור, כי אסופת מסמכים גדולה, שנמסרה מאגף הרווחה והחינוך בעיריית רעננה מלמדת במפורש, על התנהלות לקויה בעוצמה חמורה מצדה של המערערת. לאחר עיון במסמכים האמורים, כך נטען, מתקבלת תמונה עקבית של המערערת כמי שסובלת מדיכאון; כמי שמזניחה את הטיפול בבית ואת הדאגה לבנות; כמי שלא קמה מן המיטה וישנה במשך ימים; כמי שנמנעת מקשרים חברתיים; ועוד. בהמשך לכך, נטען כי בית המשפט בחר ליתן משקל יתר להתנהלות תקינה, לכאורה, של המערערת (כגון העובדה שסיימה שירות צבאי מלא, וניהלה קשר זוגי עם עמוס), בעוד שכובד המשקל נעוץ בראיות אחרות, אשר הצביעו על דיכאון, יחסים עכורים ומורכבים עם עמוס והמשפחה, עבודה לפרקים קצרים ביותר, הזנחה של הבית והבנות, שינה מרובה, וכדומה.

בעיקרי הטיעון מטעם המשיבה, נטען מנגד, כי עמדתו של ד"ר אור אינה עולה בקנה אחד עם דרישותיו של נייר העמדה, שכן המערערת מעולם לא אושפזה; לא התגלתה אצלה פסיכופתולוגיה הקרובה למצב של חולה פסיכויטי; הטיפול התרופתי בנוגדי-פסיכוזא שהיא קיבלה היה במינון נמוך, והוא אינו משמש לטיפול בפסיכוזא אלא ניתן לצורך הרגעה; ולכך יש להוסיף את תפקודה הכללי של המערערת.

31. לאחר שעיינתי במכלול החומר שהונח לפניי, סבורני כי ישנה מידה של צדק בטענת ההגנה, לפיה תפקודה של המערערת היה לקוי במרבית המישורים בחייה. המערערת חוותה כישלונות מרובים בחייה האישיים, ובין היתר, היא התקשתה לרכוש השכלה ומקצוע; לשמור על קשרים חברתיים תקינים עם חברים, שכנים ובני משפחה; ונזקקה לטיפולים פסיכיאטריים ולטיפול תרופתי בנוגדי-פסיכוזא (אם כי, טיפול זה ניתן כאמור במינון נמוך, וספק אם בכך מתקיימות דרישות נייר העמדה). מנגד, אין חולק כי המערערת לא אושפזה מעולם, הגם שהוצע לה להתאשפז, אך היא סירבה. בנסיבות אלו, מסופקני אם ניתן לקבוע כי דרישותיו של נייר העמדה התקיימו, לגבי קיומה של הפרעה נפשית חמורה.

למרות שספק רב בעיני אם דרישותיו של נייר העמדה התגשמו בעניינה של המערערת, מוכן אני להניח (לצורך הדיון בלבד) כי הפרעת האישיות ממנה סבלה המערערת עולה כדי הפרעת אישיות במופע קשה וחמור, אשר על פי נייר העמדה, יכולה להיחשב כהפרעה נפשית חמורה. זה המקום להזכיר, כי על פי מגמת הפסיקה המאוחרת, בעת בחינת התקיימותם של תנאי סעיף 300א(א) לחוק אין לשים את הדגש על סיווגה של ההפרעה הנפשית ממנה סבל הנאשם, אלא על בחינת השאלה עד כמה ההפרעה הנפשית פגעה והשפיעה על הנאשם מבחינה קוגניטיבית ורצונית (ראו למשל, ע"פ 5417/07 בונר נ' מדינת ישראל, פסקה 24 (30.5.2013) (להלן: עניין בונר)). היינו, עיקר הבחינה תתבצע בשלב השני, במסגרתו נבחנת מידת הפגיעה ביכולתו של הנאשם להבין את מעשיו, את הפסול שבהם, או להימנע מהם, וזאת במועד אירוע הרצח. כפי שאראה בהמשך, מסקנתו של ד"ר אור, בהתייחס למידת הפגיעה ביכולתה של המערערת להימנע מהמעשים הינה ספקולטיבית, והוא התקשה ליישב אותה עם מכלול הראיות שעמדו בפני בית משפט קמא, ובעיקר עם הממצאים הרפואיים מהבדיקות שנערכו למערערת בסמוך למועד הרצח.

32. במאמר מוסגר, אציין כי מקרה זה מעלה, פעם נוספת, את השאלה באילו תנאים ראוי לקבוע כי הפרעת אישיות, ממנה סבל נאשם שביצע מעשה רצח, עולה כדי הפרעה נפשית חמורה. על אף שעמדתו של איגוד הפסיכיאטריה בישראל היא בגדר נתון בעל חשיבות לדיון בשאלה זו, הרי שבסופו של יום, המונחים בהם נעשה שימוש בסעיף 300א(א) הם מונחים משפטיים, ולא רפואיים-פסיכיאטריים. הקביעה בדבר תחולתו של סעיף הענישה המופחתת היא, כידוע, עניין המסור לבית המשפט, ולא למומחים מתחום הרפואה (ראו למשל, הערתה של השופטת ד' ברק-ארז, בעניין אברהם; עניין גדו, פסקה 20). האינדיקציות אשר נמנו בנייר העמדה, באשר למקרים בהם תיחשב הפרעת אישיות כ"הפרעה נפשית חמורה", מתייחסות לנסיבות חיים שונות, המצביעות על יכולת תפקוד נמוכה של הנאשם לאורך שנים. זאת, כפי הנראה, בהמשך לקביעה בנייר העמדה, לפיה "הפרעה נפשית קשה/חמורה היא הפרעה המתבטאת ככזו לאורך שנים", והיא אינה "יכולה לבוא לידי ביטוי בפעם הראשונה (דה-נובו) רק בהקשר לרצח". ואולם, אינני משוכנע כי עצם העובדה שהפרעת אישיות נתנה אותותיה בהתנהגותו של אדם לאורך זמן רב, וגרמה לכישלונות מקצועיים, אישיים, וחברתיים רבים בחייו, די בה כדי להצדיק הכרה בנאשם כמי שסובל מ"הפרעה נפשית חמורה". הפרעות אישיות אינן בגדר תופעה נדירה, ולא בכדי קבעה הפסיקה פעמים רבות בעבר, כי הפרעת האישיות כשלעצמה, אינה מצדיקה הפחתה בענישה, אלא שאת עיקר הדיון יש למקד בתנאים המופיעים בשלב השני (ע"פ 226/02 קישוני נ' מדינת ישראל, בפסקה 24 (2.5.2012); ע"פ 4389/93 מרדכי נ' מדינת ישראל, נ(3) 239, 248 (1996); ע"פ 3898/99 ח'דר נ' מדינת ישראל (21.10.02)). מכל מקום, לאור התרשמותי כי בנסיבות המקרה דן, מכלול הראיות מלמד כי במועד ביצוע המעשים יכולת השיפוט והשליטה העצמית של המערערת ממילא לא נפגעה במידה ניכרת, ולפיכך, התנאי השני של סעיף 300א(א) לא התקיים, אותיר בצריך עיון את שאלת התנאים שבהם ראוי להכיר בהפרעת אישיות קשה, כ"הפרעה נפשית חמורה".

הגבלה ניכרת על שליטת המערערת במעשיה

33. התנאי השני בו נדרשת עמידה במסגרת סעיף 300א(א) לחוק, הוא, כאמור, קיומה של הגבלה ניכרת על יכולת השליטה במעשים. כידוע, קיימת קרבה מסוימת בין תנאי סעיף 34 ח לחוק העונשין, הפוטר מאחריות פלילית מחמת אי שפיות, לבין התנאים הנדרשים בגדרו של סעיף הענישה המופחתת בעבירת הרצח, מחמת הפרעה נפשית חמורה. בעוד

שסעיף 34ח לחוק העונשין דורש כתנאי לפטור מאחריות פלילית "חוסר יכולת של ממש" להימנע מביצוע העבירה, הרי שסעיף 300א(א) עוסק בהגבלה ב"מידה ניכרת" על יכולת השליטה במעשים. על משמעותה של ההגבלה הניכרת האמורה, עמד השופט י' עמית בעניין בחטרזה:

"האפשרות להקל בענישה מכוח סעיף 300א נועדה למקרים בהם המינון והעוצמה של הפגיעה בכושר ההבנה או ביכולת להימנע מעשיית המעשה, נמוכים במעט מהרף הנדרש לצורך פטור מוחלט לפי סעיף 34ח. השוני לעומת סעיף 34ח הוא שוני כמותי ולא שוני איכותי (דנ"פ 2156/98 צלאח נ' מדינת ישראל בפסקה 4 להחלטה (18.6.98)) והרף שנקבע בפסיקה לגבי עוצמת הפגיעה הוא 'מרחק פסע בלבד מחוסר יכולת של ממש', מה שמסקף עמדה מחמירה של הפסיקה ביחס לפרשנות סעיף 300א לחוק" (שם, פסקה 14, ההדגשה במקור).

כפי שצינתי בדבריי הקודמים, גוברת בפסיקה בשנים האחרונות המגמה, לפיה בעת בחינת תחולתו של סעיף 300א(א) לחוק העונשין, הקלסיפיקציה של ההפרעה אינה העיקר, אלא מידת ההשפעה של ההפרעה על יכולתו של הנאשם להימנע מעשיית המעשים, אם במישור השכלי, ואם במישור הרצוני. כפי שנאמר בעניין בונר: "הנטייה כיום היא לעבור מקטגוריזציה, קרי, סיווג המחלה או ההפרעה, לפונקציונליות, קרי, עד כמה המחלה או ההפרעה פוגעת ומשפיעה על האדם קוגניטיבית ורצונית [...] במילים אחרות, איננו שמים דגש על האטיולוגיה אלא על הסימפטומולוגיה, על הסימנים והתוצאה הנובעת מהמחלה או מההפרעה הנפשית" (שם, פסקה 24; וראו גם, עניין גדו, פסקה 13; עניין פאיס, פסקה 16). גם בספרות המשפטית קיימת הסכמה לתובנה האמורה:

"פסקי הדין מצביעים כי הדגש אינו בהגדרה המדויקת של המושג 'הפרעה נפשית' חמורה, אלא בהשלכות של אותה הפרעה על הלך הנפש של הנאשם בעת אירוע הרצח, על יכולתו הקוגניטיבית להבין את המעשה או הפסול שבו, או על היכולת הרצונית להימנע מהתוצאה הקטלנית" (י' נמיר "הפרעה נפשית חמורה - ענישה מופחתת בעבירת רצח", רפואה ומשפט, גליון 23, 82, 84 (2000); וראו גם עניין גדו, פסקה 19, והפניות המובאות שם).

34. ומן הכלל אל הפרט. ד"ר אור סיכם את חוות דעתו באופן הבא:

"אני מעריך כי גם אם המעשים הנדונים של הנבדקת נבעו מאחד המניעים המוצעים [...], או משילוב של כמה מהם, לא מדובר היה במעשים מתוכננים, אלא במעשים אימפולסיביים, הקשורים ונובעים מגירוי פנימי, על רקע ההפרעות הנפשיות מהן היא סובלת, ושכתגובה לגירוי זה הגיבה במעשה (acting) שנועד, כך אני משער, להרגיע את הגירוי; כאשר, לדעתי, בגין ההפרעות הנפשיות מהן סבלה אז, נפגע כושרה להימנע מעשיית המעשים ובאופן ניכר; כמו כן, להערכת, בעת ביצוע המעשים עצמם יתכן שגם כושרה להבין את הפסול בו [צ"ל בהם/במעשים - א.ש.] נפגע במידה ניכרת" (ההדגשות הוספו - א.ש.).

בהחלטתו, דחה בית משפט קמא, ולא בכדי, את הטענה כי יכולתה של המערערת להבין את מעשיה או את הפסול שבהם נפגעה במידה ניכרת. תחילה, יזכר כי מהממצאים הרפואיים מן הבדיקות שנערכו למערערת בסמוך לאחר הרצח (ראו פסקה 26 לעיל) עולה, כי בכל הבדיקות שבוצעו במערערת לאחר הרצח, לא זוהתה ולו אינדיקציה אחת לפגיעה בכושר ההבנה או ביכולת הרציה של המערערת. כך, בכל הבדיקות האמורות, לא נמצאו עדויות לקיומו של מצב פסיכויטי; להימצאותה של המערערת במצב דיסוציאטיבי; לפגיעה בבוחן המציאות; לפגיעה ביכולת השיפוט של המערערת; או לקיומן של הפרעות חשיבה. התנהלותה של המערערת בכלל הבדיקות האמורות נמצאה קוהרנטית, ואף קצב החשיבה האיטי שנרשם בחלק מהבדיקות, הוסבר על ידי ד"ר לבן ככזה הנובע מהעיפות שהמערערת היתה שרויה בה. ברי, כי על מנת לקבוע מה היה מצבה הנפשי של המערערת בשעת ביצוע מעשי הרצח, ולהכריע בשאלה עד כמה הוגבלה, אם בכלל, יכולתה להימנע מביצוע המעשים, יש ליתן עדיפות גבוהה לממצאי הבדיקות שהתבצעו סמוך ככל הניתן למועד האירוע. העובדה כי בכלל הבדיקות האמורות, לא נתגלו כל הפרעות בכושר השיפוט של המערערת, היא בעלת משקל כבד אפוא.

35. החלטתו של בית משפט קמא התבססה, בנוסף, על מארג ראייתי רחב ממנו עלה כי התנהלותה של המערערת לפני הרצח, במהלכו, ולאחריו, אינה מתיישבת עם פגיעה ניכרת ביכולתה הקוגניטיבית או הרצונית. בקביעה זו, אינני רואה טעם מבורר להתערב. על מנת לסבר את האוזן, די אם אזכיר בקצרה את התנהלותה של המערערת בסמוך לאחר הרצח. בשעה 13:10 התקשרה המערערת לעמוס, ומסרה לו כי היא חנקה את הבנות וביקשה כי יבוא מהר לדירה. בית משפט קמא קבע, בצדק, כי דבריה אלו של המערערת מלמדים כי היא ידעה והבינה היטב את שעשתה, וזאת, בניגוד להתנהלותה המגמתית של המערערת בהמשך (במהלך חקירותיה במשטרה; בבדיקות הפסיכיאטריות שנערכו לה; ואף בעדויותיה בבית המשפט, עת טענה המערערת כי היא אינה זוכרת את האירועים). לאחר מכן, בשעה 13:30, בהגיע השוטרים לזירה, המערערת מסרה להם כי דני, אחיה, אינו קשור לאירוע. התנהגות זו מלמדת הן על הבנת הפסול שבביצוע מעשי הרצח, והן על הבנתה של המערערת כי היא האחראית הבלעדית לביצוע המעשים. עוד בזירה, זמן קצר לאחר הרצח, טענה המערערת בפני השוטרים כי "הרגשתי שנכנס בי שטן, לא ראיתי כלום [...] זו היתה אי שפיות זמנית". גרסתה זו של המערערת נמצאה לא אמינה, אף על ידי ד"ר אור, המומחה מטעם ההגנה, וגם היא מעידה על הבנה גבוהה מצדה של המערערת, באשר לפסול שבביצוע מעשי הרצח, ובאשר למהות המעשים. התנהגות זו מעידה אף על רהיטות מחשבה מצדה של המערערת, עת ניסתה לזייף תסמינים של מצב פסיכויטי במטרה לחלץ עצמה מהשלכות המעשים שביצעה.

בנימוקי הערעור שהגישה ההגנה, לא הוכחש כי הנתונים האמורים לעיל מצביעים על שיפוטה התקין של המערערת ביחס לסיטואציה, וההבנה של המעשה אשר עשתה, אך נטען כי אלו אינם שוללים את הקביעה כי בעת ביצוע המעשים, יכולתה של המערערת להימנע מביצועם נפגעה באופן ניכר. ואולם, לצורך קביעה כי כושרה של המערערת להימנע מביצוע המעשים נפגע פגיעה ניכרת, נחוץ לספק תשתית ראייתית ממנה עולה המסקנה האמורה. בטיעוניה, לא עלה בידי ההגנה להניח, ולו בדל ראייה, לפגיעה ביכולתה של המערערת להימנע מביצוע המעשים, לא ממצאי הבדיקות הפסיכיאטריות שנערכו למערערת בסמוך לאחר האירוע, ואף לא מהתנהגותה של המערערת במהלך הרצח ובסמוך לו. גם מדבריו של ד"ר אור בחוות דעתו, ניכר כי התזה בדבר הגירוי הפנימי שהביא את המערערת לביצוע המעשים, התבססה בסופו של דבר על השערה והערכה בדבר השלכות השילוב שבין הפרעות הנפשיות מהן סבלה המערערת. בנסיבות אלו, סבורני כי ההגנה לא הצליחה לעורר ספק כי המערערת לא יכלה להימנע מביצוע המעשים, וקל וחומר שלא להוכיח, במאזן הסתברויות, פגיעה ניכרת ביכולת האמורה.

בשולי הדברים, אזכיר כי קביעתו של ד"ר אור לפיה מעשיה של המערערת נבעו מתגובה לגירוי פנימי, כאמור לעיל, הושתתו על הערכתו לפיה המעשים היו לא מתוכננים; ועל הטענה כי אין בכוחם של המניעים שהוצעו לפעולותיה של המערערת, ליתן הסבר מלא לפעולותיה. קביעות מסוג זה אינן מצויות בתחום מומחיותו של ד"ר אור, כפסיכיאטר, וברי כי אין הן יכולות לפצות על היעדרם של ממצאים פוזיטיביים, אשר בכוחם לבסס את המסקנה כי כושר הרצייה של המערערת נפגע. ודוק, גם לו אניח לטובתה של המערערת, כי השילוב בין הפרעות מהן היא סבלה גרם להחלשה מסוימת של מעצוריה הנפשיים (וזאת חרף היעדרם של ממצאים פוזיטיביים שבכוחם לבסס מסקנה כאמור), אין בכך כדי לבסס את הקביעה לפיה יכולתה של המערערת נפגעה "בעוצמה גבוהה וקרובה מאוד לזו שהייתה מובילה לפטור מאחריות פלילית" (עניין גדו, פסקה 14; עניין רוזניקין, פסקה 45).

36. כזכור, בחוות דעתה המשלימה הדגישה ד"ר לבן, כי כושר השיפוט של המערערת הוגדר כתקין בכל בדיקותיה; וכי למרות הפגמים באישיותה של המערערת, עמדו לה די כוחות נפש כדי להתמודד עם מצבי דחק חריגים כגון מות בנותיה, מעצרה וכליאתה, החקירות שעברה, ועוד. לאור אלו, קבעה ד"ר לבן כי בעת ביצוע המעשים המיוחסים לה, לא סבלה המערערת מהפרעה נפשית חמורה, וכי המערערת הבינה היטב את טיב ותוצאות מעשיה, את הפסול שבהם, והיתה מסוגלת להימנע מעשייתם.

בנסיבות שפורטו לעיל, סבורני כי צדק בית משפט קמא בהעדיפו את חוות דעתה של ד"ר לבן, אשר עלתה בקנה אחד עם הממצאים הרפואיים בעניינה של המערערת ועם מכלול הראיות הנוספות שעמדו בפני בית משפט קמא. בסופו של יום, מקובלת עליי מסקנתו של בית משפט קמא, לפיה לא הוכח במאזן הסתברויות כי בשעת הרצח נפגעה במידה ניכרת יכולתה של המערערת מבחינה קוגניטיבית ורצונית.

קשר סיבתי ושיקול דעתו של בית המשפט

37. תנאי שלישי, הנדרש בגדרו של סעיף 300א(א) לחוק, הינו הוכחת קשר סיבתי בין הפרעה הנפשית החמורה ממנה סבל הנאשם, לבין ההגבלה הניכרת על יכולתו של הנאשם להבין את מעשיו או להימנע מביצועם. בנימוקי הערעור שהגישה המערערת נטען, כי המניעים שהזכיר בית משפט קמא בהחלטתו, הינם פרי השערה או ניחוש, וסביר יותר להניח כי הפרעה הנפשית, ממנה סבלה המערערת, היא שעמדה ברקע למעשים. אין בידי לקבל טענה זו. כלל נקוט בדינינו, כי התביעה אינה חייבת להוכיח קיומו של מניע, אך יחד עם זאת, "היעדרו (המוכח) של מניע מהווה ראיה נסיבתית לכך שהנאשם לא ביצע את המעשה ברצון חופשי מלא" (ע"פ 3962/99 עוקב נ' מדינת ישראל, פסקה 13 (14.5.2003); ע"פ 5570/01 מיכאלי נ' מדינת ישראל, פסקה פ"ד (5.2.2007)). לאחר שבית משפט קמא בחן את מכלול הראיות אשר הונחו בפניו, הגיע בית המשפט למסקנה, כי "התיזה לפיה הנאשמת [המערערת] פעלה מחמת מניע של נקם בעמוס, רצון לקבל תשומת לב וקנאה בבנות, או שילוב של הללו - סבירה".

למניעים שהוזכרו בפסק דינו של בית משפט קמא, קיים עיגון בלתי מבוטל בחומר הראיות, ובראש ובראשונה, בדברים שמסרה המערערת עצמה בהזדמנויות שונות. כך למשל, במהלך עדותה של המערערת בפני בית משפט קמא, היא אישרה כי סבלה מתחושות של בדידות, וכי חשה ששתי הבנות תופסות את מקומה במשפחה, וכי בני משפחתה כועסים עליה עקב טיפולה הלקוי בבנות (עמ' 301 לפרוטוקול הדיון, ש' 9-15). במהלך חקירתה במשטרה, מסרה

המערערת כי "הם רמסו אותי כולם [...] המשפחה שלי [...] הם לא דיברו חודשים [...] הם לא דיברו איתי [...] המשפחה הקרובה שלי [...] בגלל שלא עבדתי הרבה חודשים [...] זאת הסיבה למה שקרה" (ת/22ב', עמ' 19, ש' 38-13). בבדיקתה של המערערת בחדר המיון בביה"ח שלוותה, מהלילה שלאחר האירוע, דיווחה המערערת כי "בעלה גר עימה בבית לדבריה עד אתמול. לדבריה אתמול יצא מהבית ואינה יודעת היכן הוא מאז" (ת/90א). בחדר המיון בביה"ח לב השרון, ביום שלאחר הרצח, מסרה המערערת לד"ר אבני כי היא חששה שבעלה יעזוב את הבית ואותה, לאחר שאיים לעשות כן, ודיווחה על מצוקתה סביב הויכוחים והריבים עמו (ת/92, עמ' 3).

גם משפחתה של המערערת והסובבים אותה, העלו בדבריהם את החשד כי מעשי הרצח בוצעו מהמניעים האמורים לעיל. כך, בדברים שמסר עמוס בחקירתו במשטרה, העיד עמוס כי "היא [המערערת] התנקמה בי דרך הילדות [...] נקמה, נקמה אני חושב שזה נקמה" (ת/64ב, עמ' 12, שורה 37); בחקירתו של דני במשטרה, אמר דני כי לדעתו "זה כמה דברים שהצטברו [...] תסכול מהמצב שלה בחיים [...] שהיא לא עובדת. שלא מדברים איתה בבית באופן קבוע [...] עמוס שכל הזמן דיבר שחבל שהתחתן איתה [...] אולי לפגוע דרך הפעולה הזו בעמוס, לפגוע בכל המשפחה" (ת/83ג, עמ' 40, שורות 20-33).

בנסיבות אלו, תמים דעים אני עם בית משפט קמא, כי אף שלא ניתן לעמוד במדויק על מערך השיקולים והתחושות שהובילו את המערערת לרצח המזעזע של בנותיה, הרי שאין מדובר במקרה חריג בו מבוצע רצח ללא כל מניע נראה לעין. לסיכום הדברים, שוכנעתי כי ההגנה לא השכילה להוכיח, במאזן הסתברויות, כי ההפרעה הנפשית ממנה סבלה המערערת היוותה את הסיבה בלעדית אין, להחלטתה של המערערת להמית את שתי בנותיה.

38. עוד ראוי להזכיר, כי אף לו הצליחה המערערת לעמוד בנטל, ולהוכיח, במאזן הסתברויות, כי כל התנאים הדרושים בגדרי סעיף הענישה המופחתת התקיימו בעניינה, עדיין מסור לבית המשפט שיקול הדעת, האם להפחית מעונש מאסר העולם ובאיזו מידה. כפי שצוין לעיל, ההכרעה בעניין זה נעשית בהתאם לנסיבותיו של כל מקרה ומקרה, כאשר, על דרך הכלל, בית המשפט לא יסטה מעונש החובה, אלא במקרים שבהם תחושת הצדק אינה מתיישבת עם הטלתו של עונש מאסר עולם, בשל מצבו הנפשי של מבצע העבירה בעת ביצועה (עניין רוזניקין, פסקה 39; עניין אבשלומוב, פסקה 39; עניין בחטרזה, פסקה 14). בנסיבות המקרה דנן, לא נותר לי אלא להסכים לקביעתו של בית משפט קמא, כי המקרה שבפנינו אינו נכנס בגדר אותם מקרים מיוחדים, בהם תחושת הצדק מטה את הכף לטובת סטייה מעונש החובה של מאסר עולם. סבורני, כי במקרה דנן תחושת הצדק מובילה למסקנה הפוכה, לפיה בגין מעשי הזוועה שביצעה המערערת בבנותיה, אין כל מקום להקלה בעונש, וצדק בית משפט קמא בעמדה שהביע בהקשר זה.

39. טרם שאעבור לדון בחומרת העונש אשר הושת על המערערת, אתייחס במספר מילים לטענה נוספת שהעלתה ההגנה, לפיה בית משפט קמא התעלם בהחלטתו מחוות דעת משלימה מטעמו של ד"ר אור, מיום 22.11.2013, אשר במסגרתה נסקרו התפתחויות העולות מהמהדורה החמישית של מדריך ה-DSM, שבכוחן לשפוך אור על מצבה הנפשי של המערערת בעת ביצוע המעשים. עיינתי בכובד ראש בחוות הדעת המשלימה והגעתי לכלל מסקנה כי אין בה כדי לשנות דבר וחצי דבר ממסקנותיו של בית משפט קמא, ואינני רואה להרחיב מעבר לכך.

הערעור על חומרת העונש

40. בשלב זה, נותר עוד לדון בטענותיה החלופיות של המערערת, לענין חומרת העונש שנגזר עליה. אתייחס, תחילה, לטענתה של המערערת, לפיה יש לראות את קטילת חייהן של שתי בנותיה כ"מעשה" אחד, כמשמעותו בסעיף 186 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982 (להלן: חסד"פ), ולהורות על ריצוי מאסרי העולם בחופף. דינה של טענה זו להידחות.

בפסיקתו של בית משפט זה, אשר דנה בסעיף 186 לחסד"פ, התפתחו במרוצת השנים שני מבחני עזר מרכזיים לפירוש המונח "אותו מעשה". המבחן הראשון הוא מבחן צורני-עובדתי, ובמסגרתו נשאלת השאלה האם ניתן להפריד בין פעולותיו של נאשם, אשר נעשו ברצף ובסמיכות יחסית של זמן ומקום. היינו, יש לבחון את השאלה, האם מדובר בפעולה יחידה מתמשכת שלא ניתן לפצלה לתת-פעולות, או שמא עסקינן בשרשרת פעולות עוקבות, שכל אחת מהן היא בגדר חוליה נפרדת (ע"פ 4910/13 ג'אבר נ' מדינת ישראל, פסקה 24 לפסק דינו של השופט י' דנציגר (29.10.2014), וההפניות המובאות שם). בנסיבות המקרה דין, ברי כי מדובר בשני מעשים נפרדים, הניתנים לפיצול. המערערת ניגשה לכל אחת מבנותיה בתורה, וחנקה אותה באמצעות גרב. נטלי, הגדולה מבין השתיים, היתה עדה למחזה המצמרר והמצמית וצפתה במערערת שעה שהיא חנקה את רוני, הצעירה מבין השתיים. לפי דיווחה של המערערת, בשלב זה, התחננה נטלי בפני אמה, כי תאפשר לה לצאת מן החדר ולהטיל את מימיה, ובכך לנסות ולהציל את חייה, לנוכח הגורל הנורא שציפה לה, אך המערערת סירבה לכך. עוד על פי גרסתה של המערערת, אשר נמסרה במהלך השחזור השני, לאחר שהמערערת חנקה את רוני היא אף יצאה מן החדר, ועברה ליד דלת חדרו של דני, טרם שחזרה לחדר וחנקה למוות את בתה הגדולה, נטלי. תיאור עובדתי זה אינו מותיר מקום לספק, כי עסקינן בשתי פעולות, שניתן בנקל להפריד ביניהן, וכי המערערת היתה יכולה להתעשת ולעצור את מעשי הזוועה הנוראיים, לאחר רציחתה של רוני, ולחוס על חייה של נטלי.

המבחן השני הוא מבחן מהותי-מוסרי, והוא מופעל במיוחד בעבירות חמורות נגד גופו של אדם. במסגרת מבחן זה, יש ליתן את הדעת לאינטרס שנפגע במעשה העבירה, ולבדוק האם ראוי ליתן לאינטרס זה ביטוי נפרד בגזירת הדין. מבחן זה נותן משקל מיוחד למספר הקורבנות. נקבע בפסיקה, לא אחת, כי כאשר עסקינן במספר נפגעים ממעשה אלימות, קיים לכל אחד מהנפגעים אינטרס נפרד לשלמות גופו, אשר בגינו ראוי להתייחס לכל פגיעה כמעשה נפרד (ע"פ 1742/91 פופר נ' מדינת ישראל, פ"ד נא(5) 289, 301 (1997) (להלן: עניין פופר); ע"פ 3503/01 תפאל נ' מדינת ישראל, פ"ד נח(1) 865 (2004); ע"פ 9804/02 שר נ' מדינת ישראל, פ"ד נח(4) 461 (2004)), וביתר שאת אמורים הדברים, שעה שמדובר בפגיעה בחיי אדם. דומה כי אין צורך להוסיף, כפי שציין בית משפט קמא, כי שיקולי ההרתעה מובילים אף הם למסקנה, כי יש להתייחס למעשי ההמתה כמעשים הנבדלים זה מזה. בדיון, אפוא, השית בית משפט קמא שני עונשי מאסר עולם על המערערת, בגין רציחתה של כל אחת מבנותיה.

אשר לטענתה של המערערת, לפיה יש להורות על ריצוי מאסרי העולם בחופף, ולא במצטבר, הרי שהפסיקה בעניין זה ברורה, ובמסגרתה נקבע כי אף שהעונש בגין רצח הוא מאסר עולם, ראוי, ככלל, להטיל עונשים מצטברים בגין ביצוע כמה מעשי רצח (ראו למשל, ע"פ 1899/04 ליבוביץ נ' מדינת ישראל, פ"ד נט(5) 934, 941 (2005); ע"פ 6535/01 קוזירוב נ' מדינת ישראל, פ"ד נז(3) 562, 569 (2003)). נפסק, בהקשר זה, כי "גזירת עונשי מאסר חופפים על מספר מעשי רצח - אף אם מדובר בכאלה שבוצעו ברצף אחד - יש בה מכללא משום מיזעור הזוועה שבגרם המוות הזדוני והמכוון של שורה של אנשים" (ע"פ 399/89 מדינת ישראל נ' זלום, פ"ד מו(2) 187, 192 (1992); וראו גם עניין פופר, בעמ' 303). במקרה דנא, עסקינן באם שחנקה למוות את בנותיה, יוצאי חלציה, בשני מעשי רצח נפרדים, שאין

שיעור למידת אכזריותם וחוסר אנושיותם. לפיכך, גם אם מדובר באירוע אחד, אינני רואה מקום לחרוג מהכלל, ולקבוע כי מאסרי העולם שהושתו על המערערת ירוצו בחופף.

סיכומם של דברים

41. לאחר שבחנתי את מכלול הראיות שעמדו בפני בית משפט קמא, ונתתי דעתי לטיעוני הצדדים, אשר היטיבו להציג את עמדתם, לא ראיתי מקום להתערב במסקנתו של בית משפט קמא, לפיה לא נתקיימו במערערת התנאים הדרושים להחלת ענישה מופחתת עליה, כאמור בסעיף 300א(א) לחוק העונשין. טענת ההגנה, לפיה יכולתה של המערערת להימנע מביצוע המעשים; להבין את אשר עשתה; או את הפסול שבמעשים, נפגעה במידה ניכרת, לא הוכחה כנדרש - ודינה להידחות. בנוסף, אין לקבל את טענותיה של המערערת באשר לעונשה, היינו להשתת שני מאסרי עולם במצטבר, כקביעתו של בית משפט קמא.

42. אשר על כן, אמליץ לחבריי לדחות את הערעור, על כל חלקיו.

ש ו פ ט

השופט נ' הנדל:

אני מסכים לתוצאה אליה הגיע חברי השופט א' שהם על נימוקיה, לפיה תנאי סעיף 300א לחוק העונשין, התשל"ז-1977 לא התמלאו בענייננו. נכון להעניק משקל רב לבדיקות הרפואיות שנערכו למערערת בסמוך למועד הרצח. חברי גם היטיב לתאר את עמדת הפסיקה לגבי הכללים הרלוונטיים לתחולת הסעיף. הגם שאיני חולק על מסקנתו בתיק זה, וסבורני כי לא מדובר במקרה גבולי, נראה כי לנוכח הסקירה הרחבה נדרשת הערה נוספת.

הרושם הוא כי ההתפתחות הפסיקתית מצמצמת את פרשנות הסעיף יתר על המידה, כך ששישמו, הלכה למעשה, מוגבל מדי. אפנה לדוגמאות הבאות: גישה לפיה הסעיף יחול רק כאשר עוצמת הפגיעה בכושר ההבנה או ביכולת להימנע מעשיית המעשה נמוכה אך מעט מהרף הנדרש לצורך פטור מוחלט מאחריות לפי סעיף 34ח לחוק העונשין; הפרעה נפשית קשה אינה יכולה לבוא לידי ביטוי בפעם הראשונה רק בהקשר של רצח; מקרים העונים על דרישת סעיף 300א יתאפיינו לרוב במרכיב פסיכוטי או בקרבה לכך; ניתן לחרוג מהכלל של הטלת עונש מופחת, כך שאף אם התמלאו התנאים - מסור לבית המשפט שיקול דעת האם להפחית מעונש המאסר, והוא ינהג כן רק במקום בו תחושת הצדק אינה מתיישבת עם התוצאה של הטלת עונש מאסר עולם. וכל זאת, בהינתן שהנטל להוכחת תחולת הסעיף מוטל על כתפי הנאשם. אינני מביע עמדה לגבי כל אחת מהדוגמאות שהובאו, אך ההצטברות מציירת משוכה גבוהה, ויתכן - גבוהה מדי.

הגד זאת בצורה אחרת: המחוקק קבע את סעיף 300א בתיקון לחוק העונשין בשנת התשנ"ה. מקובלת עלי הגישה לפיה ככלל - לנוכח עקרון קדושת החיים העונש בגין רצח הוא מאסר עולם ללא שיקול דעת פרטני, ולו מן הטעם שכך נוצרת שמירה על השוויון בין קרבנות אחת מהעבירות החמורות ביותר בחוק העונשין כלפי יחיד, אם לא החמורה שבהן.

עמוד 29

עוד יוזכר כי במצב המשפטי הנוכחי אין בחקיקה דרגות שונות של רצח, כפי שיש בשיטות משפטיות אחרות. יש בכך כדי להבליט את החשיבות של סעיף 300א. אין להגבילו כאילו התיקון, על החידוש שבו, נועד לפתוח פתח כחודה של מחט. גם אם ראוי ליישם סעיף זה בזהירות, כפי שעולה מלשון החוק, שאלה היא האם כוונת המחוקק ותכלית החוק מיושמות כהלכה אם נוצר מצב שבו כמעט אין בסעיף שימוש בפועל. במילה, המבחנים נוקשים מאוד. זאת במיוחד בכל הקשור להכרעה שיפוטית חרף התנגדות התביעה, ובניגוד למקרים שבהם שני הצדדים מסכימים להחלת הסעיף. אמנם האמור הוא בגדר קווי מחשבה כלליים, שייבחנו במבחן המציאות של עובדות התיק הקונקרטי, אך המדיניות הכללית הרצויה והנסיון המשפטי המצטבר בחלוף תקופה של דור אף הם בעלי חשיבות ומשקל.

כאמור, מצטרף אני לעמדת חברי, השופט שהם, בתיק זה.

שופט

השופט מ' מזוז:

אני מסכים לפסק דינו המקיף והממצה של חברי השופט א' שהם ולמסקנתו.

לאחר עיון בחוות-דעתו של חברי השופט נ' הנדל, אני מבקש להצטרף להערתו הכללית באשר לסעיף 300א' לחוק העונשין. גם אני סבור כי הפרשנות שניתנה עד היום לסעיף 300א' היא מצמצמת, ואולי מצמצמת יתר על המידה, וכי ראוי יהיה לשוב ולבחון במקרה מתאים את גבולותיו של סעיף 300א' במגמה להבטיח כי הוא אכן מגשים את תכליתו. המקרה דנן אינו מקרה גבול המעורר את שאלת גדרה של הוראת סעיף 300א', וגם השופט הנדל מסכים לתוצאה המוצעת על ידי השופט שהם, לה אני שותף.

שופט

הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט א' שהם.

ניתן היום, י"ט בסיון התשע"ז (13.6.2017).

שופט

שופט

שופט